

nelze rozhodnutí provést, protože je v rozporu s právními předpisy. Nesplnění této povinnosti ovšem není nijak postižitelné a ze strany ministerstva reálné vymahatelné.

Podmínkou platnosti rozhodnutí přijatého v referendu je, aby se ho účastnila minimálně polovina z těch, kteří jsou zapsáni v seznamech oprávněných osob.³⁰⁾ Závazné je rozhodnutí v případě, že pro hlasovala nadpoloviční většina těch, kteří se referenda zúčastnili.

Speciální režim platí při rozhodování o oddělení části obce a sloučení, resp. připojení obce. Zde je třeba k přijetí rozhodnutí, aby pro něj hlasovala nadpoloviční většina oprávněných osob zapsaných v té části obce, která se má oddělit, u sloučení a připojení nadpoloviční většina osob v obci, v níž byl návrh podán.

Rozhodnutí přijatá v referendu jsou závazná pro zastupitelstvo i jiné orgány obce. Reálnost tomuto imperativu dává § 89 odst. 2 zákona o obcích, podle něhož, pokud by zastupitelstvo či jiný orgán obce nepostupovaly v souladu s rozhodnutím přijatým v místním referendu, vyzve nejprve ministerstvo vnitra zastupitelstvo obce, aby do 2 měsíců zjednálo nápravu, a nestane-li se tak, rozpustí jej.³¹⁾

Zřejmě proto, aby se předešlo výkladovým problémům, je výslovně stanoveno (§ 50), že plnění úkolů podle tohoto zákona je výkonem samostatné působnosti. Tento závěr by ovšem platil stejně, vzhledem k tomu, že nikde není konstatováno, že jde o působnost přenesenou (§ 8 zákona o obcích). Z toho pak též plyne, že obec hradí ze svého rozpočtu náklady spojené s konáním místního referenda a s vybačením hlasovacích místností pro okrskové komise. Součástí těchto nákladů ovšem nejsou výdaje spojené s činností přípravného výboru, získáváním podpisů ani výdaje na kampaň, ty nese přípravný výbor.

Zvláštní režim platí, pokud se týče lhůt: vzhledem k tomu, že se jedná o lhůty hmotněprávní, platí, že jsou zachovány, pokud je poslední den učiněn úkon u příslušného orgánu nejpozději do 16.00 hodin a tyto lhůty zásadně nelze prodloužit ani prominout jejich zameškání.

Místní referendum a správní řád

Ustanovení § 54 vylučuje, aby se na postup podle zákona o místním referendu použil správní řád, vyjímá-

³⁰⁾ Právě nedosažení potřebného kvóra bývá poměrně častým důvodem pro neplatnost referenda (např. v prosinci 2006 v Litvínově, v září 2006 v Čelákovcích a v Táboře, v květnu 2005 v Českém Těšíně, v září 2005 v Dačicích a v říjnu 2004 v Brně).

³¹⁾ Toto rozhodnutí může zastupitelstvo napadnout u soudu žalobou podle § 67 soudního řádu správního (Vopálka, V. – Mikule, V. – Šimůnková, V. – Šolín, M.: Soudní řád správní. Komentář, C. H. Beck, Praha 2004, str. 160 – 161). Otázkou je, jaký důsledek by mělo zrušení rozhodnutí o rozpuštění zastupitelstva soudem, vzhledem k tomu, že podání žaloby nemá bez dalšího odkladný účinek.

je řízení o přestupcích.³²⁾ Správní řád ovšem vyluky obsažené ve zvláštních zákonech řadou svých ustanovení podstatně koriguje. Tak podle § 177 se základní zásady činnosti správních orgánů použijí při výkonu veřejné správy i tam, kde zvláštní zákony vylučují působnost správního řádu, nicméně samy úpravu, které těmto zásadám odpovídá, neobsahují. Dále platí, že v případech, kdy správní orgán provádí úkony, na které se nevztahuje obecná či zvláštní ustanovení o správním řízení, postupuje se obdobně podle ustanovení o vyjádření, osvědčení a sdělení, která ovšem zase zpětně odkazují na příslušná ustanovení o správním řízení. Důležitý je rovněž § 180, podle něhož tam, kde se podle předpisů vydaných před účinností správního řádu postupuje ve správním řízení a správní orgány zde vydávají rozhodnutí, aniž by řízení v celém rozsahu upravovaly, postupuje se v otázkách, jejichž řešení je nezbytné podle ustanovení správního řádu, včetně části upravující obecné správní řízení. Jde-li o postup, jehož cílem není vydat rozhodnutí a starší předpisy jej neupravují v plném rozsahu, postupuje se v otázkách, jejichž řešení je nezbytné a které nelze podle starší úpravy řešit, podle ustanovení o vyjádření, osvědčení a sdělení.³³⁾

Je nepochybné, že právě to je případ zákona o místním referendu, kde jde nejen o výkon pravomocí orgánů územních samosprávních celků v oblasti veřejné správy, ale také je vydávána celá řada rozhodnutí ve smyslu § 9 správního řádu, jimiž je zasahováno do veřejného subjektivního práva (např. podle § 13 – 14 a § 16 zákona).

Ochrana referenda

K ochraně referenda slouží ustanovení § 56, obsahující skutkové podstaty přestupků:³⁴⁾ 1) oprávněná osoba jej spáchá tím, že úmyslně vícekrát podepíše listinu k témuž návrhu; 2) každá osoba se jej dopustí, podepíše-li úmyslně listinu, ačkoli není oprávněnou osobou, a tím, že uvede v podpisové listině nepravdivé údaje. Mimoto je referendum chráněno též ustanovením § 177 trestního zákona, obsahující skutkovou podstatu trestného činu maření přípravy a průběhu voleb nebo referenda.

Jak bylo již zmíněno, může se přípravný výbor obrátit s návrhem na krajský soud, má-li za to, že jím podaný návrh na konání referenda je bezvadný, a dále při nečinnosti zastupitelstva a proti jeho rozhodnutí, že referendum nevyhlásí. Lhůta k podání návrhu je: 10 dní od doručení výzvy k odstranění vad a 20 dní ode dne, kdy se konalo zasedání zastupitelstva obce,

³²⁾ Odkaz na zákon o přestupcích je ovšem nadbytečný, vzhledem k tomu, že § 56 stanoví, že na projednávání přestupků se vztahuje zákon o přestupcích, který též zakládá subsidiární působnost správního řádu.

³³⁾ Podrobněji k tomu viz Vedral, J.: Správní řád. Komentář, str. 1012 – 1015 a 1033 – 1037.

³⁴⁾ Na to, že porušení těchto povinností je přestupkem, upozorňuje již znění podpisového archu (§ 11 zákona).

na němž měl být návrh na konání referenda projednán, nebo od jednání zastupitelstva, kde bylo rozhodnuto, že referendum nebude vyhlášeno.

K návrhu na vyslovení neplatnosti hlasování nebo neplatnosti rozhodnutí v místním referendu je vedle přípravného výboru legitimována také každá oprávněná osoba. Podle § 58 zákona se může dožadovat vyslovení toho, že došlo k takovému porušení zákona o místním referendu, které je způsobilé ovlivnit jeho výsledek (mohlo by jít nejen např. o porušení stanovených lhůt, narušení zásady rovnosti v rámci kampaně nebo nedostatečného informování ze strany starosty), dále, že bylo konáno referendum o otázce, která nepatří do samostatné působnosti obce, anebo se konalo ve věci, o níž nelze místní referendum konat. Návrh je tu třeba podat do 10 dnů ode dne vyhlášení výsledků hlasování, tj. první den vyvěšení výsledků na úřední desce příslušného úřadu.

Závěr

Místní referenda jsou u nás většinou konána jako konzultativní, přičemž převažují otázky z oblasti ochrany životního prostředí, a jejich výsledky jsou

spíše jakýmsi signálem nejen pro lokální politiky, ale také vládu, pokud činí strategická rozhodnutí týkající se konkrétní obce (např. výstavby dálnic). Poměrně často slouží referendum spíše jako nástroj proklamování stanoviska určitých skupin, ponejvíce ochránců životního prostředí, třebaže nezřídka není platné pro nezajem ostatních občanů, nicméně pozornost je na posuzované otázky přitahována prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků a internetových zpráv.

Naše úprava chápe místní referendum jako součást výkonu práva na samosprávu a nezná tzv. lidovou iniciativu, tedy možnost při shromáždění určité podpory, vyjádřené shromážděním potřebného počtu hlasů místní referendum vyvolat.³⁵⁾ Je to v jistém smyslu záležitost koncepční, projev nechuti, nedůvěry politické reprezentace nebo alespoň její významné části k této formě přímé demokracie.

(Článek byl zpracován k řešení výzkumného úkolu podporovaného grantem GA 407/050612.)

³⁵⁾ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 641/2000.

Judikatura Evropského soudního dvora v oblasti evropského justičního prostoru ve věcech civilních Část I.

Nařízení Brusel I ve světle judikatury Evropského soudního dvora

N. ROZEHNALOVÁ, J. KNAPOVÁ, P. MÝŠÁKOVÁ

I. Úvod

V období od února 2005 do první poloviny roku 2006 uveřejnili členové katedry mezinárodního a evropského práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Právním fóru sérii článků týkajících se tzv. evropského justičního prostoru ve věcech civilních. Části, které se týkaly nařízení Rady (ES) č. 44/2001/ES, o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních (dále „Brusel I“), tyto články nejenom analyzovaly, ale na řadě příkladů rozhodnutí Evropského soudního dvora (dále „ESD“)¹⁾ také vysvětlovaly význam jednotlivých ustanovení.

Už během uveřejňování jednotlivých částí seriálu se ukazovalo, že je nutné se více a systematictěji vě-

¹⁾ Článek 68 odst. 1: „Článek 234 se použije pro tuto hlavu za těchto okolností a podmínek: Je-li vznesena ve věci projednávané před soudem členského státu, proti jehož rozhodnutí není podle národního práva opravného prostředku, otázka týkající se výkladu této hlavy nebo platnosti nebo výkladu aktů orgánů Společenství vydaných na základě této hlavy, tento soud se obrátí, považuje-li rozhodnutí této otázky za nezbytné k vydání rozsudku, na Soudní dvůr s žádostí o rozhodnutí o této otázce“. Článek 68 odst. 3: „Rada, Komise nebo členský stát může požádat Soudní dvůr o rozhodnutí otázky výkladu této hlavy nebo aktů orgánů Společenství vydaných na základě této hlavy. Rozhodnutí Soudního dvora vydané na takovou žádost se nepoužijí na rozsudky soudů členských států, které nabyly právní moci.“

Prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc., katedra mezinárodního a evropského práva Masarykovy univerzity v Brně

Mgr. Jana Knapová, katedra mezinárodního a evropského práva Masarykovy univerzity v Brně

JUDr. Petra Mýšáková, katedra mezinárodního a evropského práva Masarykovy univerzity v Brně

novat rozhodnutím ESD vyjasňujícím obsah této normy (původně mezinárodní úmluvy, dnes nařízení) a vedoucím ke sjednocení výkladu. Jak při výuce, tak v rozhodovací praxi je pocíťována absence určitého přehledu rozhodnutí, který umožňuje základní orientaci v jejich obsahu.

Série statí, jejíž první část právě vychází, se snaží ukázat nařízení Brusel I nikoli z hlediska obsahového, zde odkazujeme na jiné v českém jazyce dostupné publikace,²⁾ ale z pohledu rozhodnutí ESD. Drtivá většina těchto rozhodnutí se váže k Úmluvě o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních. I když některá z rozhodnutí ztratila na své aktuálnosti, vzhledem ke změnám v textu při transformaci úmluvy do nařízení, většina z nich zůstává nadále aktuální a napomáhá jednotné interpretaci textu.

Naposledy uvedená rozhodnutí se pokusíme při rozboru jednotlivých článků nařízení ukázat jak z pohledu obsahu právní věty, tak z pohledu vylíčení konkrétních okolností případu. Samozřejmě, nelze v takto pojatých statích poskytnout informaci podrobnou. V tom odkazujeme na veřejně přístupné databáze, v nichž se jednotlivá rozhodnutí nacházejí.³⁾

Naše statě se pokusíme, kde je toto možné, uspořádat dle článků. V ostatních případech se pokusíme o tématické členění v závislosti na textu nařízení.

²⁾ Viz série článků v časopise Právní fórum, č. 2/2005 až 3/2006. Dále Rozehnalová, N. – Týč, V.: Evropský justiční prostor (v civilních otázkách). Masarykova univerzita, Brno 2003.

³⁾ Elektronické zdroje: <http://curia.europa.eu>, <http://eur-lex.europa.eu>.

1. Rozhodnutí 29/76 – LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v. Eurocontrol

„Interpretace pojmu ‚občanské a obchodní věci‘ pro účely aplikace Úmluvy o pravomoci soudů a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních nemá být prováděna dle národního práva jednoho ze zainteresovaných států, ale primárně v duchu cílů a systému Úmluvy a dále také podle obecných zásad společných právním řádům smluvních států.“

„Rozhodnutí v řízeních mezi orgánem moci veřejné a soukromou osobou, ve kterých orgán moci veřejné jedná v rámci své pravomoci, jsou vyloučena z dosahu aplikace Úmluvy.“

Faktický stav

Eurocontrol (*European Organization for the Safety of the Air Navigation* = Evropská organizace pro bezpečnost letecké navigace), se sídlem v Bruselu, je mezinárodní organizace poskytující letecké bezpečnostní služby. Druhou stranou sporu byla německá společnost LTU – *Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG*, se sídlem v Düsseldorfu. Eurocontrol požádal příslušný německý soud o nařízení výkonu rozhodnutí belgického soudu, podle něhož měla společnost LTU zaplatit organizaci Eurocontrol určitou částku jako poplatek za užití zařízení a služeb. Pro případ je dále podstatné to, že organizace Eurocontrol je osobou veřejného práva, zatímco společnost LTU je osobou soukromého práva.

Německý soud se obrátil na ESD s následující otázkou:

„Má se pro účely interpretace pojmu ‚občanské a obchodní věci‘ použít právo státu, ve kterém bylo rozhodnutí vyneseno, nebo právo státu, ve kterém se žádá o výkon rozhodnutí?“

ESD v tomto rozsudku dospěl k závěru, že pojem „občanské a obchodní věci“ má v rámci Společenství jednotný význam, nezávislý na národním právu jednotlivých smluvních států. Práva a povinnosti vyplývající z Bruselské úmluvy pro smluvní státy i jednotlivce mají být rovná a jednotná. Ustanovení nelze interpretovat

II. Věcný dosah nařízení

Základní otázkou, u které je nutné začít výklad, je věcný rozsah aplikace nařízení Brusel I (resp. v minulosti úmluvy Brusel I). Článek 1 jej uvádí takto:

„Nařízení se použije v občanských a obchodních věcech bez ohledu na druh soudu. Nevztahuje se zvláště na věci daňové, celní a správní.“

Nepoužije se na:

- otázky osobního stavu, způsobilost fyzické osoby k právům a právním úkonům, majetková práva vznikající ze vztahů manželských a z dědění, včetně dědění ze závěti,
- konkursy, vyrovnání a podobná řízení,
- sociální zabezpečení,
- rozhodčí řízení.

V tomto nařízení označuje termín ‚členský stát‘ kterýkoli členský stát s výjimkou Dánska.“

Už prvý termín – „občanské a obchodní věci“ – je předmětem řady rozhodnutí, která se z různých pohledů zabývají jeho obsahem. To je pochopitelné, uvědomíme-li si, že linie vedoucí mezi veřejným a soukromým se v jednotlivých členských státech liší. Níže uvedená rozhodnutí reagují na jednotlivé aspekty problému. Hned prvé z nich se zabývá i další významnou otázkou – typem výkladu úmluvy (dnes nařízení). Uvedená metoda – autonomní výklad – se stal základním typem výkladu textu. Upozornit je také nutné na otázku vytváření pojmů a otázek na úrovni společné jednotlivým smluvním státům.

pouze podle národního práva některého smluvního státu. Pojem „občanské a obchodní věci“ je tedy nutné chápat jako pojem nezávislý. Je třeba ho vykládat primárně v duchu cílů a systému Úmluvy a sekundárně také podle obecných zásad pramenících z prazákladu společného právním řádům všech smluvních států. Autonomní interpretaci různých ustanovení Úmluvy ESD potvrdil v řadě dalších rozhodnutí.

ESD se v souvislosti s tímto případem zabýval dále tím, zda je možné Úmluvu aplikovat i na řízení, ve kterém na jedné straně stojí osoba soukromého práva a na druhé straně osoba veřejného práva. Zde judikoval, že pokud orgán veřejné moci jedná podobně jako soukromá osoba, tzn. pokud se vztah mezi stranami řídí pravidly, která jsou běžná pro vztahy mezi osobami soukromého práva, pak Úmluvu lze použít. Úmluva se však nepoužije tehdy, když orgán moci veřejné jedná způsobem, který mu umožňuje právě jeho postavení, tedy jedná při výkonu svých pravomocí. Organizace Eurocontrol v tomto případě bezpochyby jednala v rámci své pravomoci jako veřejného orgánu, protože služby a užití vybavení, za které žádala zaplacení poplatku, jsou povinné a výlučné a sazby poplatku, metoda výpočtu i způsob jeho vybírání byly jednostranně stanoveny. Pro tento případ nespadal do působnosti Úmluvy.

2. Rozhodnutí 814/79 – Netherlands State v. Reinhold Rüffer

„Pojem ‚občanské a obchodní věci‘ ve smyslu článku 1 odst. 1 Úmluvy nezahrnuje takové žaloby, které jsou před národní soud předloženy osobou odpovědnou za správu veřejných vodních cest proti osobě odpovědné za náhradu nákladů vzniklých odstraňováním vraku, jenž bylo realizováno z podnětu osoby odpovědné za správu veřejných vodních toků, která jednala v rámci své pravomoci.“

Faktický stav

Pan Rüffer, německý státní příslušník, vlastnil motorový člun. Dne 26. října 1971 se tento jeho člun srazil na hranicích Nizozemí a Německa s nizozemským motorovým člunem a potopil se. Místo srážky je na základě mezistátní smlouvy pod správou jak Německa, tak Nizozemí. Podle článku 19 a násl. této smlouvy působí v této oblasti říční policie Nizozemí. To je mimo jiné odpovědné také za odstraňování vraků. V souladu s ustanoveními výše zmíněné smlouvy a nizozemského zákona o vracích z roku 1934 nechalo Nizozemí vrak z říční cesty odstranit. Podle článku 6 výše uvedeného nizozemského zákona došlo k prodeji zbytků lodi a jejího nákladu ve veřejné dražbě tak, aby byly pokryty náklady vynaložené Nizozemím na vyzvednutí vraku. Peníze získané v této dražbě však náklady Nizozemí zcela nepokryly, proto Nizozemí vymáhá před soudem zbývající částku po panu Rüfferovi.

Tím, že se toto rozhodnutí vyjadřuje k výkladu pojmu „při výkonu své pravomoci“, navazuje na judikát ve věci 29/76 – LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v Eurocontrol.

Nizozemský soud se obrátil na ESD s následující otázkou:

„Spadá do rozsahu pojmu ‚občanské a obchodní věci‘ podle článku 1 Úmluvy také nárok na náhradu nákladů, v tomto případě předložený Nizozemskem?“

ESD v této věci uvedl, že žaloba podaná Nizozemím k národnímu soudu leží mimo oblast působnosti Úmluvy. Nizozemí zde plnilo povinnost, která mu byla stanovena mezinárodní smlouvou (povinnost odstraňovat vraky z říční cesty). V souladu s obecnými zásadami, které jsou společné právním řádům smluvních států, je správa vodních cest při odstraňování vraků výkonem veřejné moci. Jednalo se tedy o jednání orgánu nadaného veřejnou mocí. To, že Nizozemí vymáhá náklady v řízení soudním, a nikoliv před orgánem správním, není dostatečným důvodem pro to, aby se na případ aplikovala Úmluva. Forma nároku podle národního práva zde není rozhodující.

3. Rozhodnutí C-172/91 – Volker Sonntag v. Hans Waidmann, Elisabeth Waidmann a Stefan Waidmann

„Pojem ‚občanské věci‘ ve smyslu článku 1 odst. 1 Úmluvy pokrývá žalobu o náhradu škody vznesenou před trestním soudem proti učitelu státní školy, který během školního výletu způsobil zaviněným a nezákonným porušením své povinnosti dohledu zranění svému žákovi. Je to tak i tehdy, pokud krytí je zajištěno veřejným sociálním pojištěním.“

Faktický stav

Thomas Waidmann byl žákem německé státní školy v Badensku-Württembersku. Na školním výletě do Itálie v červnu 1984 se vážně zranil a nedlouho poté následkům tohoto zranění podlehl. Jeho učitel, Volker Sonntag, byl před italským soudem v Bolzanu obžalován z trestného činu zabití z nedbalosti. Rodiče a bratr zemřelého

uplatnili v tomto trestním řízení nárok na náhradu škody. Italský soud vynesl rozsudek, ve kterém byl pan Sonntag shledán vinným za zabití z nedbalosti a bylo mu uloženo zaplatit rodině Waidmannových 20 milionů lir. Na žádost Waidmannových byl nařízen výkon rozsudku v části civilního nároku na náhradu škody. Pan Sonntag se proti tomuto odvolal. Odvolací soud jeho odvolání zamítl s tím, že rozhodnutí bolzanského soudu spadá pod rozsah článku 1 Úmluvy. Pan Sonntag následně podal opravný prostředek k Nejvyššímu spolkovému soudu. V něm tvrdil, že rozsudek bolzanského soudu se týká věci veřejnoprávní, neboť dozor učitele jako státního zaměstnance nad žáky spadá do působnosti správního práva.

Německý soud vznesl k ESD mimo jiné tento interpretační dotaz:

„Pokud osoba zastávající veřejnou funkci, která způsobí jiné osobě zranění nezákonným porušením svých povinností vyplývajících pro ni z dané funkce, je osobně žalována touto osobou o náhradu škody, lze tuto žalobu podřadit pod pojem ‚občanská věc‘ podle článku 1 odst. 1 Úmluvy?“

V tomto případě se jedná o rozhodnutí trestního soudu, v němž je řešen civilní nárok jednotlivce na náhradu za osobní újmu, ztrátu či škodu. Podle ESD má tento nárok, ač uplatněn v řízení trestním, povahu občanskoprávní,⁴⁾ a proto spadá do působnosti Úmluvy.

4. Rozhodnutí C-266/01 Préservatrice foncière TIARD SA v. Nizozemský stát

„Termín ‚občanská a obchodní věc‘ obsažený v článku 1 odst. 1 větě první Bruselské úmluvy zahrnuje i právní vztah mezi věřitelem (státem) a ručitelem (osobou soukromého práva) na základě zajišťovacího institutu, jímž je ručení. To vše ale za předpokladu, že stát má v tomto postavení (věřitele) stejná práva a povinnosti jako jakýkoliv jiný subjekt soukromého práva a nejde tak o výkon veřejné moci.“

„Termín ‚věci celní‘ obsažený v čl. 1 odst. 1 větě druhé Bruselské úmluvy nezahrnuje situace, kdy se stát jako věřitel domáhá svého práva (tedy splnění povinnosti ručitelem, pro případ, že dlužník své povinnosti vůči věřiteli neplní) vyplývajících ze zajišťovacího institutu, jímž je ručení, a to za situace, kdy tento institut zajišťuje závazek dlužníka zaplatit věřiteli cla.“

Faktický stav

Dne 5. 6. 2001 se nizozemský Nejvyšší soud (*Hoge Raad der Nederlanden*) obrátil na ESD s žádostí o interpretaci čl. 1 nařízení Brusel I (dříve Úmluvy).

Problematické otázky vyvstaly v souvislosti s právním vztahem mezi Nizozemským státem a francouzskou pojišťovací společností *Préservatrice foncière TIARD SA* (dále jen „PFA“). Společnost PFA se zavázala pro případ, že Nizozemská asociace dopravců svému závazku vůči státu nedostojí, splnit jej sama, jednalo se tak o klasické ručení. PFA v pozdějším soudním sporu okamžitě namítala nedostatek pravomoci nizozemského soudu – podle jejího názoru se v případě plnění celních povinností jednalo o věc mimo rozsah nařízení Brusel I, tak jak je vymezen v článku 1 tohoto nařízení (tehdy Úmluvy).

Nizozemský Nejvyšší soud se tedy obrátil na ESD se dvěma základními otázkami týkajícími se interpretace článku 1 odst. 1 dnešního nařízení Brusel I:

„Jedná se v případě předmětného závazku o ‚věc obchodněprávní či občanskoprávní‘, jak je uvedena v článku 1 Úmluvy? ‚Nebo se jedná o závazek z oblasti veřejného práva, kdy Nizozemský stát prosazuje tuto svou veřejnou moc právě v případě cel?“

Bude se tak v případě tohoto řízení, kdy základem právního vztahu je soukromoprávní smlouva, jednat o ‚věc celní‘, tedy vyloučenou z dosahu Úmluvy?“

K první otázce uvedl ESD následující: Práva a povinnosti vyplývající z Úmluvy (dnes nařízení) jsou jak pro smluvní (nyní členské) státy, tak pro další subjekty práva stejné. Termín „občanské a obchodní věci“ obsažený v článku 1 dnešního nařízení Brusel I je nutno interpretovat nezávisle a sledovat přitom zejména cíle celé úpravy a obecné právní principy, které pramení z národních právních řádů.⁵⁾ Pokud se jedná o typ konkrétního závazku, pak lze tento charakterizovat podle názoru soudu jako soukromoprávní zajišťovací institut – ručení. V souladu s tímto tak spadá předmětný závazek pod rozsah Úmluvy, a to za předpokladu, že stát má stejné postavení jako jakákoliv jiná fyzická nebo právnická osoba, která vystupuje v obdobné pozici, tedy pozici věřitele ve vícestranném právním vztahu, jímž ručení je.

Ve vztahu k druhé otázce nejde podle názoru v konkrétním případě o výkon veřejné moci. Základem právního vztahu je soukromoprávní smlouva – *borgtochtovereenkomst*. V daném právním vztahu je tak věřitelem, a proto i na tento případ jsou aplikovatelná pravidla (nařízení Brusel I) pro jakékoliv jiné soukromoprávní vztahy na území ES.

⁴⁾ Právní řády smluvních států obecně považují tento nárok za občanskoprávní.

⁵⁾ Viz také rozhodnutí ESD ve věcech: 29/76 LTU, 133/78 Gourdain, 814/79 Rüffer, C-172/91 Sonntag, C-271/00 Baten.

5. Rozhodnutí C-265/02 Frahuil SA v. Assitalia SpA

Právní věta tohoto rozhodnutí se týká jen článku 5 odst. 1 nařízení Brusel I („věci týkající se smlouvy“) – bude v podrobnostech rozebrána později.

Faktický stav

Dne 18. 6. 2002 se obrátil italský soud *Corte suprema di cassazione* na ESD s žádostí o interpretaci několika ustanovení nařízení Brusel I. Jednalo se zejména o vymezení předmětu aplikace tohoto nařízení (článek 1), dále o problematiku obecné pravomoci (článek 2) a otázky pravomoci tzv. alternativní I. (článek 5 odst. 1).

Nás bude na tomto místě zajímat jen problematika vymezení dosahu nařízení Brusel I (dříve Úmluvy) tak, jak byla v rozhodnutí analyzována.

Frahuil jakožto společnost se sídlem v Marseille (založená podle francouzského práva) dovážela do Itálie zboží ze třetích států. Společnost Vegetoil se zavázala za společnost Frahuil plnit její celní povinnosti. Společnost Vegetoil však tuto svou povinnost převedla na třetí subjekt – společnost Assitalia, se sídlem v Římě (založenou podle italského práva). Společnost Assitalia celní povinnosti za společnost Frahuil plnila, po určité době se však na společnost Frahuil obrátila s žádostí o odškodnění za plnění jejich celních povinností.

„Otázka, která nás v souvislosti s článkem 1 odst. 1 dnešního nařízení Brusel I zajímá, je zda závazek k plnění celních povinností (jakožto závazek z oblasti práva veřejného) spadá pod rozsah zkoumaného nařízení, jak je vymezen ve svém článku 1.“

Věci daňové, celní a správní jsou hned v prvním článku zkoumaného nařízení z dosahu tohoto nařízení vyloučeny. Přesto je však potřeba celý právní vztah v tomto konkrétním případě podrobněji rozebrat.

Základní otázkou je, zda se v tomto případě jedná o věc občanskou nebo obchodní, vyskytuje-li se v tomto právním „vztahu“ i subjekt veřejného práva, tedy ten, jenž je oprávněn k výnosu z cel.

Nicméně tento konkrétní případ zhodnotil ESD jako poměrně jasný – relevantní právní vztah je v tomto případě jen mezi společností Frahuil a Assitalia. A jak společnost Frahuil, tak i společnost Assitalia jsou subjekty práva soukromého. Společnost Assitalia se pouze domáhá svého práva, a to v soukromoprávních mezích (sama se odvolává na soukromoprávní předpis). Toto právo jí pak přísluší z titulu postoupení pohledávky, kdy se dostala do postavení věřitele, a nyní se tak v souladu s právním řádem pouze domáhá svých práv.

Jako problematičtější se však jeví otázky obecné pravomoci (zda bylo žalováno správně před italským soudem?) a otázky pravomoci alternativní I. (zda se vůbec jedná o „věc, která se týká smlouvy“) – tyto budou řešeny v budoucích statích.

6. Rozhodnutí 143/78 Jacques de Cavel v. Louise de Cavel

„Pojem ‚manželské majetkové vztahy‘ ve smyslu článku 1 odst. 2 písm. a) Bruselské úmluvy zahrnuje nejen manželské vztahy, které jsou předvídaný v jednotlivých národních právních řádech (zvláště a výlučně pro právní vztahy manželů), ale také všechny majetkové vztahy, které přímo z manželství nebo jeho rozloučení vyplývají.“

„Vydání dočasného předběžného opatření soudem v průběhu rozvodového řízení (např. zmrazení majetku manželů) nespadá do rozsahu Úmluvy, tak jak je definován v článku 1 této úpravy. A to za předpokladu, že se tato dočasná předběžná opatření týkají nebo jsou úzce spojena s otázkami postavení osob působících v řízení o rozvod nebo s majetkovými právními vztahy, které vyplývají přímo z manželských vztahů nebo jejich zrušení.“

„Bruselská úmluva neposkytuje žádný právní základ pro rozlišování mezi dočasnými a konečnými opatřeními.“

Faktický stav

Dne 19. 6. 1978 obdržel ESD od německého soudu (*Bundesgerichtshof*) žádost o interpretaci článku 1 odst. 2 písm. a) nařízení Brusel I (tehdy Úmluvy o pravomoci a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních).

Spor vznikl v souvislosti s rozvodem manželů Cavelových. Manžel (Francouz) požádal v Německu o provedení předběžného opatření [podle jeho názoru totiž jeho manželka (Němka) rozprodávala jejich společný majetek ve Francii, tak i v Německu], které bylo posléze vydáno soudem ve Francii, kde samotné rozvodové řízení probíhalo. Žádost o provedení tohoto předběžného opatření v Německu byla zamítnuta, nejprve pro nedostatečnosti v předložených dokladech, u odvolacího soudu pak z důvodu, že dané otázky nespádají pod rozsah nařízení Brusel I (tehdy Úmluvu).

Německý soud se tak na ESD obrátil s dotazem:

„Je možné aplikovat nařízení Brusel I na předběžné opatření vydané francouzským soudem současně s probíhajícím rozvodovým řízením před tamějším soudem, jestliže se toto předběžné opatření týká postavení osob, které vystupují v rozvodovém řízení nebo majetkových právních vztahů, které z manželských vztahů nebo jejich zrušení přímo vyplývají?“

K položené otázce se ESD vyjádřil takto: Článek 1 odst. 1 nařízení Brusel I (dříve Úmluvy) sice hovoří o „věcech občanských a obchodních“, ale zároveň vylučuje některé specifické vztahy [dnes v článku 1 odst. 2 písm. a)]: „otázky osobního stavu, způsobilosti fyzické osoby k právům a právním úkonům, majetková práva vznikající ze vztahů manželských a z dědění, včetně dědění ze závěti“.

Výkon předběžného opatření (obstavení majetku v Německu a účtů ve zdejších bankách) v konkrétním případě je velmi úzce spojen právě s otázkami osobního stavu a i otázkami majetkovými, které vyplývají přímo z manželských vztahů nebo jejich zrušení. Proto je aplikace nařízení Brusel I vyloučena. Navíc dle argumentace soud termín „majetková práva vznikající ze vztahů manželských“ nelze chápat pouze v zasetí konkrétního právního řádu (každý právní řád má totiž i v tomto ohledu svá specifika), ale je nutno do něj zahrnout jakékoliv majetkové vztahy, které v souvislosti s manželstvím (i jeho zánikem) vznikají. Rovněž neposkytuje žádné ustanovení nařízení Brusel I žádný právní podklad pro diferenciaci mezi předběžnými opatřeními dočasnými a konečnými, dnes o předběžných opatřeních hovoří článek 31.

7. Rozhodnutí 120/79 Louise de Cavel v. Jacques de Cavel

„Závazek k placení výživného spadá pod označení ‚občanská věc‘ v článku 1 odst. 1 Bruselské úmluvy o pravomoci a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních.“

„Nárok na uplatnění výživného spadá do předmětu úpravy této Úmluvy, a to i v případech, kdy se o výživném rozhoduje jako o věci nikoliv hlavní v rámci řízení, které samo o sobě pod rozsah Úmluvy nespadá.“

„Mezitímní nebo konečný charakter rozsudku nemá význam pro určení, zda jde o věc, která spadá do předmětu úpravy Bruselské úmluvy.“

„Bruselská úmluva se použije na výkon rozhodnutí, které bylo učiněno francouzským soudem v rozvodovém řízení (přiznání měsíčních dávek výživného), a stejně tak se použije na rozhodnutí o odškodnění, které bylo rovněž učiněno francouzským soudem podle francouzského občanského zákoníku.“

Faktický stav

Dne 30. 6. 1979 se německý soud (*Bundesgerichtshof*) obrátil na ESD s žádostí o interpretaci článku 1 a článku 5 odst. 2 nařízení Brusel I. Nás na tomto místě bude zajímat pouze první interpretační dotaz.

Spor vznikl v souvislosti s rozvodem manželů Cavelových (viz rozhodnutí ESD 143/78), tentokrát se však týkal otázek výživného, jež si žádala rozvedená manželka po svém bývalém manželovi. Rozhodnutí o výživném získala paní Cavel ve Francii, na německé soudy se posléze obrátila s žádostí o výkon těchto rozhodnutí.

Německý soud se na ESD obrátil se dvěma dotazy:

„Lze hodnotit rozhodnutí francouzského soudu v rámci rozvodového řízení, jímž se přiznává výživné rozvedené manželce, jako věc občanskou ve smyslu článku 1 odst. 1 Bruselské úmluvy?“

„Lze pak i rozhodnutí stejného francouzského soudu o odškodnění (to slouží podle francouzského práva jako kompenzace rozdílnosti v životních standardech obou bývalých manželů, kterážto byla rozvodem způsobena) vnímat (zejména z hlediska jeho výkonu) jako rozhodnutí, které spadá do rozsahu Bruselské úmluvy?“

Ve vztahu k položeným otázkám uvedl ESD následující: Článek 1 dnešního nařízení Brusel I hovoří o „občanských a obchodních věcech“, nicméně pro svou specifickou povahu byly některé otázky z předmětné úpravy vyloučeny (viz článek 1 odst. 2).

Dále je patrné, že otázky vyživovací povinnosti spadají do předmětu zkoumané úpravy – jde totiž o „občanské věci“ a ani ve druhé větě článku 1 odst. 1 nebo odst. 2 není vyživovací povinnost z předmětu úpravy vyloučena.

Jinou otázkou ovšem je, zda rozhodnutí o výživném, učiněné v průběhu rozvodového řízení, které se nepochybně týká osobního stavu osob, účastníků se rozvodového řízení (a toto jako takové je vyloučeno z dosahu námi zkoumané úpravy – viz rozhodnutí ESD 143/78), tak nemá být z tohoto titulu rovněž z dosahu nařízení Brusel I (dříve Úmluvy) vyloučeno.

Tomuto postupu pak podle názoru ESD žádné ustanovení nařízení Brusel I nenasvědčuje – není tedy pravděpodobné, aby se fakt, že „věc hlavní“ nespadá do předmětu námi zkoumané úpravy, ovlivnila skutečnost, zda

do předmětu úpravy nařízení Brusel I spadá i „věc vedlejší“. Této interpretaci svědčí i článek 5 odst. 4 nařízení Brusel I – nárok na náhradu škody v rámci trestního řízení (tzv. adhezní řízení).

Ve svých odpovědích pak ESD stanovil, že na základě výše uvedeného oba předmětné typy rozhodnutí, které byly učiněny francouzským soudem, pod rozsah nařízení Brusel I spadají.

8. Rozhodnutí 25/81 – C. H. W. v. G. J. H.

„Žádost o prozatímní opatření vydat určitý dokument, jejímž účelem je zabránit v použití tohoto dokumentu jako důkazu ve sporu o správu manželčina majetku, nespadá do rozsahu Úmluvy, jestliže taková správa úzce souvisí s majetkovými vztahy vyplývajících přímo z manželského svazku.“

Faktický stav

V tomto případě se jednalo o manžele, oba nizozemské národnosti, domicilované v Belgii. Manželka podala proti manželovi žalobu na špatné zacházení s jejím odděleným majetkem. Jako důkaz v tomto řízení chtěla manželka použít kodícil (dodatek k závěti), který vzala tajně manželovi z trezoru. V kodícilu manžel přebírá odpovědnost za jakoukoli ztrátu plynoucí ze správy manželčina odděleného majetku do určitého data. Manžel se vzápětí obrátil na soud v Rotterdamu a požadoval vrácení tohoto dokumentu a současně vydání soudního zákazu jeho použití jako důkazu v řízení. Manželka napadla pravomoc tohoto soudu, a případ se tak dostal k nizozemskému Nejvyššímu soudu.

Nejvyšší soud vnesl následující dotazy, které spolu úzce souvisí:

„Vztahuje se vyloučení aplikace Úmluvy podle článku 1 odst. 2 písm. a) na žádost osoby-autora kodícilu, který je držen jinou osobou, o vydání tohoto kodícilu, zničení jeho fotokopii, opisů, reprodukcí, a na soudní zákaz držení nebo použití jakékoli fotokopie, opisu nebo reprodukce tohoto dokumentu za účelem zabránění užití obsahu tohoto dokumentu proti osobě-autorovi kodícilu v jakémkoli právním sporu, který nesouvisí se závětí nebo děděním?“

„Vztahuje se vyloučení ‚majetkových práv vyplývajících z manželství‘ z aplikace Úmluvy podle článku 1 odst. 2 písm. a) na žádosti uvedené v předešlé otázce, jestliže jsou podány proto, aby zabránily tomu, že obsah kodícilu bude použit proti autorovi kodícilu v právním sporu o údajnou neoprávněnou nebo nevhodnou správu manželčina odděleného majetku tam, kde tato správa je úzce spojena s majetkovými vztahy vyplývajících přímo z manželského svazku?“

ESD v tomto případě rozhodl, že žádost o prozatímní opatření, jehož účelem je zabránit použití dokumentu jako důkazu ve sporu o správu manželčina odděleného majetku, úzce souvisí s majetkovými vztahy mezi manželi, a proto je tato žádost z oblasti použití Úmluvy vyloučena.

9. Rozhodnutí C-220/95 – Antonius van den Boogaard v. Paula Laumen

„Rozhodnutí v rozvodovém řízení, ukládající zaplacení jednorázové finanční částky nebo převod určitého majetku jedním z manželů druhému, musí být považováno za to, které se týká výživného, a proto spadá pod věcný rozsah Úmluvy, jestliže jeho účelem je zajistit výživu jednoho z manželů. Skutečnost, že v rozhodnutí soud ignoroval existenci manželské smlouvy, není v tomto případě právně relevantní.“

Faktický stav

Antonius van den Boogaard a Paula Laumen uzavřeli v roce 1957 v Nizozemí manželství. Jejich majetkové vztahy se tehdy řídily zákonným režimem společného jmění manželů. V roce 1980 se manželé v souladu s nizozemským právem dohodli na změně, resp. zrušení, společného jmění a rozdělili si majetek na dvě stejné poloviny. O dva roky později se usadili v Londýně a v roce 1990 se rozvedli. Paní Laumen podala k soudu návrh na majetkové vypořádání, tzv. *clean break*. Britský soud nařídil panu Boogaardovi zaplatit jednorázovou sumu 875 000 liber. Část těchto peněz byla pokryta prodejem movitého majetku a převodem nemovitosti a zbytek, tj. 340 000 liber, měl pan Boogaard zaplatit v hotovosti. Soud vypočítal sumu tak, aby představovala roční příjem 30 000 liber s tím, že v úvahu byl vzat věk paní Laumen, to, že pečovala o jedno dítě a neměla žádný příjem z výdělečné činnosti.

Toto rozhodnutí týkající se vztahu mezi výživným mezi manželi a majetkovými vztahy mezi manželi je významné také pro interpretaci článku 5 odst. 2 Úmluvy (tzv. alternativní pravomoc I ve věcech týkající se výživného).

Nizozemský soud požádal ESD o zodpovězení následující otázky:

„Je rozhodnutí v rozvodovém řízení, ukládající zaplacení jednorázové finanční částky nebo převod určitého majetku jedním manželem druhému, vyloučeno z dosahu Úmluvy podle článku 1 odst. 2 písm. a) tak, že věc spadá do oblasti majetkových vztahů mezi manželi, nebo se jedná o věc výživného, jenž spadá do působnosti Úmluvy?“

ESD dospěl k závěru, že jde o vztahy týkající se výživného, a proto se na případ bude aplikovat Úmluva. V případě výživného totiž není podstatná forma, v jaké je poskytováno, ale jeho účel. Výživné nemusí být nutně poskytováno v opakujících se částkách. Může se jednat i o jednorázově poskytnutou finanční sumu nebo převod majetku. Rozhodující je účel – tedy zajištění výživy oprávněné osoby. V námi sledovaném případě tedy jde o vztahy týkající se výživného, neboť smyslem je zajistit určitou osobu a při stanovení výše byly vzaty v úvahu jak potřeby oprávněné osoby, tak možnosti osoby povinné.

10. Rozhodnutí 133/78 Henri Gourdain v. Franz Nadler

„Článek 1 Bruselské úmluvy – rozsah dopadu Úmluvy – je nutno interpretovat nezávisle s odkazem na samotné cíle a strukturu celé úpravy a dále s odkazem na obecné principy právní, které pramení z jednotlivých národních právních řádů.“

„Úpadeková řízení, řízení související s likvidací obchodních společností nebo jiných právnických osob jsou řízeními známými právním řádům mnohých členských států Úmluvy. Z dosahu Bruselské úmluvy jsou však taková rozhodnutí, která se přímo týkají konkursů, vyrovnání a jiných podobných řízení, vyloučena.“

Faktický stav

V tomto případě se jedná s spor mezi panem H. Gourdainem (Francouzem), který vystupoval jako likvidátor francouzské společnosti, a panem F. Nadlerem (Němcem), manažerem likvidované francouzské společnosti.

Francouzský *Cour de Appel* vydal 15. 3. 1976 rozhodnutí podle francouzského práva (čl. 99 zákona 67/563, ze dne 13. 6. 1967). Šlo o specifický typ francouzského rozhodnutí *in personam* – v našem případě byl povinným F. Nadler, který jakožto manažer likvidované právnické osoby nesl podle francouzského práva odpovědnost za její hospodaření.

Německý *Oberlandesgericht* odmítl toto rozhodnutí vykonat s odkazem na skutečnost, že se nejedná o rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních, tak jak jsou vymezena v nařízení Brusel I (dříve Úmluva). Naopak podle argumentace německého soudu šlo o rozhodnutí z oblasti práva konkursního, a tato rozhodnutí jsou podle článku 1 odst. 2 písm. b) Úmluvy (nařízení) z dosahu předmětné úpravy výslovně vyloučena.

Německý soud se tak v souvislosti s tímto sporem obrátil na Evropský soudní dvůr s následující otázkou:

„Jde v případě výše zmíněného rozhodnutí francouzského civilního soudu, jež ukládá fyzické osobě povinnost zaplatit, a to v přímé souvislosti s konkursním řízením, o rozhodnutí, na něž podle článku 1 odst. 2 písm. b) Úmluva nedopadá, nebo jde naopak o věc občanskou či obchodní podle článku 1 odst. 1 Úmluvy a předmětná úprava tedy aplikována být musí?“

Evropský soudní dvůr se k dané otázce postavil následovně.

Smyslem celého nařízení (dříve Úmluvy) je zjednodušit proces uznání a výkonu rozhodnutí v Evropském společenství. Takto zabezpečit právní ochranu osobám, které se v tomto prostoru pohybují.

Samotné nařízení se podle článku 1 používá pro „věci občanské a obchodní“, ale nikde definici těchto „věcí“ nenalezneme. Je však zřejmé, že nelze definovat „věci občanské a obchodní“ rozličně, a to podle právního řádu toho členského státu, který právě konkrétní spor rozhoduje.

Článek 1 předmětného nařízení je tak nutno především interpretovat nezávisle s důrazem na cíle předmětné úpravy a obecné právní principy, které se zrodily z národních právních řádů.

Proto, aby mohlo být konkrétní rozhodnutí vyloučeno podle článku 1 odst. 2 písm. b) nařízení Brusel I, je zcela nezbytné, aby se jednalo o rozhodnutí, které je imanentně spjato s konkursním, vyrovnacím nebo jiným podobným řízením.

Dále, aby toto bylo učiněno na základě právních předpisů, které se výhradně těmito otázkami zabývají (a tím podle názoru ESD byl právě francouzský předpis – článek 99 zákona 67-563, který povinnému panu Nadlerovi povinnost zaplatit v souvislosti s jeho činností v likvidované právnické osobě ukládal).

Aplikace nařízení Brusel I s odkazem na jeho článek 1 odst. 2 písm. b) v našem konkrétním případě je tak vyloučena.

11. Rozhodnutí C-271/00 – Gemeente Steenbergen v. Luc Baten

„Článek 1 odst. 1 Úmluvy musí být vykládán tak, že pojem ‚občanské věci‘ zahrnuje i žalobu na regres v případě, že orgán moci veřejné požaduje od subjektu soukromého práva náhradu částek, které této osobě vyplatil jako sociální zabezpečení rozvedeného manžela a jeho dítěte, za předpokladu, že základ a podrobná pravidla této žaloby se budou řídit obvyklými právními zásadami regulujícími vynucení závazku. V případě, že je žaloba na regres založena na opatřeních, která zákonodárce udělil orgánu moci veřejné jako jeho výlučné právo, nemůže být taková žaloba podřazována pod pojem ‚občanské věci‘.“

Článek 1 odst. 2 písm. c) Úmluvy má být interpretován tak, že pojem ‚sociální zabezpečení‘ nezahrnuje žalobu na regres, kterou orgán moci veřejné požaduje od subjektu soukromého práva náhradu částek, jenž této osobě vyplatil jako sociální zabezpečení rozvedeného manžela a jeho dítěte.“

Faktický stav

Manželství pana Batena a paní Kilové bylo rozvedeno před belgickým soudem. Předtím manželé uzavřeli dohodu před notářem, že navzájem nemají mezi sebou vyživovací povinnost a že pan Baten bude platit měsíčně 3 000 belgických franků na výživu svého nezletilého dítěte, které bude svěřeno do péče matky. Paní Kilová se s dítětem posléze přestěhovala do Nizozemí, do města Steenbergen. Tam jim byly poskytnuty sociální dávky v souladu se zákonem o obecné pomoci = *Algemene Bijstandswet* (dále jen „ABW“). Tento zákon poskytuje systém sociálního zabezpečení pro osoby žijící na území Nizozemí. Konkrétní pomoc je přidělována obcí, ve které daná osoba žije. V článku 93 ABW je stanoveno, že částka poskytnutá obcí bude následně vymáhána na osobě, která nežije se svou rodinou a neplní svoji vyživovací povinnost vůči svému nezletilému dítěti nebo manželce nebo na osobě, která neplní svoji vyživovací povinnost, jež jí vznikla důsledkem rozvodu. Pokud osoba, od které je částka vymáhána, dobrovolně neuhradí danou částku, může obec proti takové osobě podat žalobu u soudu (právo na regres). V souladu s výše uvedeným tedy město Steenbergen následně vymáhalo peníze po panu Batenovi. Protože pan Baten tomuto požadavku města nevyhověl, podalo proti němu žalobu. Rozhodnutím okresního soudu v městě Breda byla panu Batenovi uložena povinnost zaplatit městu Steenbergen částku, kterou město poskytlo v podobě sociální dávky paní Kilové a jejímu nezletilému dítěti. Soud v Turnhout (Belgie) prohlásil toto rozhodnutí za vykonatelné. Pan Baten se proti tomu odvolal. Soud jeho odvolání vyhověl. Město Steenbergen se odvolalo k odvolacímu soudu v Antverpách s tím, že spor je věcí sociálního zabezpečení, a proto nespadá pod rozsah Úmluvy.

Belgický soud se obrátil na ESD s následujícími otázkami:

„Lze zahrnout pod pojem ‚občanské věci‘ podle článku 1 odst. 1 Úmluvy žalobu uplatňující právo na regres, ve které orgán moci veřejné požaduje plnění od soukromé osoby – tj. částku jím zaplacenou v rámci sociálního zabezpečení rozvedeného manžela a dítěte tohoto manžela?“

„Spadá pod pojem ‚sociální zabezpečení‘ dle článku 1 odst. 2 písm. c) Úmluvy žaloba o právo na regres, ve které orgán moci veřejné požaduje plnění od soukromé osoby – tj. částku jím zaplacenou v rámci sociálního zabezpečení rozvedeného manžela a dítěte tohoto manžela?“

ESD dospěl k následujícím závěrům:

Žaloba na regres může spadat pod článek 1 odst. 1 Úmluvy, pokud orgán moci veřejné požaduje od subjektu soukromého práva náhradu částek, které této osobě vyplatil jako sociální zabezpečení rozvedeného manžela a jeho dítěte, a to za předpokladu, že základ a podrobná pravidla této žaloby se budou řídit obvyklými právními zásadami ovládajícími vynucení závazků. V případě, že by žaloba na regres byla založena na opatřeních, která zákonodárce udělil veřejnoprávnímu orgánu jako jeho výlučné právo, takovouto žalobu nelze podřadit pod pojem ‚občanské věci‘.

Pojem ‚sociální zabezpečení‘ dle článku 1 odst. 2 písm. c) Úmluvy nezahrnuje žalobu na regres, kterou orgán moci veřejné požaduje od subjektu soukromého práva náhradu částek, vyplácených této osobě jako sociální zabezpečení rozvedeného manžela a jeho dítěte.

Pro vysvětlení uvedme několik podrobností. Náklady sociální pomoci jsou podle nizozemského práva vymahatelné vůči osobě s vyživovací povinností do výše této povinnosti. Právní situace, ve které stojí orgán veřejné moci proti takové osobě, je tak srovnatelná se situací jednotlivce, který zaplatil něčí dluh, a vstoupil tak do práv původního věřitele. V tomto případě by se na případ bezpochyby vztahovalo nařízení. Nizozemské právo dále stanoví, že dohoda mezi manželi nebo mezi bývalými manželi za účelem vyloučení nebo omezení vzájemné vyživovací povinnosti nebrání vymáhání příslušné částky od jedné ze stran a ani nemá vliv na výši vymáhané sumy. Toto umožňuje orgánu moci veřejné ignorovat dohodu, která existuje mezi manželi a je vynutitelná i vůči třetím osobám. Orgán moci veřejné může dokonce nevzít do úvahy dohodu, která je včleňována do rozhodnutí soudu. Za výše uvedených okolností nejedná veřejný orgán podle pravidel soukromého

práva, ale v souladu se svými pravomocemi, kterými je nadán na základě zákona. Z toho důvodu případ nespadá do působnosti úmluvy (nařízení).

12. Rozhodnutí 190/89 Marc Rich & Co. AG v. Societá Italiana Impianti PA

„K vyloučení otázek, které souvisí s rozhodčím řízením z dosahu Úmluvy o pravomoci soudů a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních [článek 1 odst. 2 písm. d)] došlo, protože jsou již dostatečně upraveny na mezinárodní úrovni. Navíc mají v úmyslu smluvní státy vyloučit z dosahu Úmluvy otázky rozhodčího řízení jako celku. Tímto se za vyloučené otázky považují i následující: jmenování rozhodců soudem, posuzování (ne)platnosti nebo (ne)existence rozhodčí doložky, jakožto předběžné otázky v řízení před soudem.“

Faktický stav

Dne 31. 5. 1989 se na Evropský soudní dvůr obrátil britský *Court of Appeal of England and Wales* s žádostí o interpretaci článku 1.

Spor vznikl mezi Marcem Richem & Co. AG (dále jen „M. R.“) a Societá Italiana Impianti P. A. (dále jen „Impianti“). Jednalo se o dodávku surové ropy a kupní smlouva obsahovala mj. i rozhodčí doložku. M. R. posléze dodávku odmítl, a to s poukazem na výraznou kontaminaci nákladu, Impianti v důsledku tohoto chování kupujícího zahájila řízení u příslušného italského soudu, M. R. naopak inicioval rozhodčí řízení v Londýně (resp. britský soud byl podle uzavřené rozhodčí doložky vyzván k tomu, aby jmenoval rozhodce).

Vznikla tedy otázka, zda má být tento spor rozhodován v Itálii nebo Velké Británii a dvě další sporné otázky, které bylo třeba zodpovědět:

„Je vyloučení rozhodčího řízení obsažené v článku 1 odst. 2 písm. d) Bruselské úmluvy nutno chápat i jako vyloučení takových řízení, jako je např. jmenování rozhodců?“

„Jsou z dosahu nařízení vyloučeny tyto situace, i v případech, že by se prvotně řešila předběžná otázka týkající se existence nebo platnosti rozhodčí smlouvy?“

K první otázce ESD uvedl následující: V (původním) článku 220 Smlouvy ES je patrná snaha o úpravu jak řízení před soudy, tak i před rozhodci. Nicméně jasným cílem nařízení Brusel I (původní Úmluvy) je zjednodušení ve vztahu k přístupu k soudům a volnému pohybu především soudních rozhodnutí. Navíc podle Jenardovy Zprávy (a podobně i podle Zprávy Schlosserovy)⁶⁾ k Úmluvě je úprava rozhodčího řízení na mezinárodní úrovni dostatečná (zejm. Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, New York 1958, vyhláška č. 74/1959 Sb.). Ne všechny členské státy ES jsou smluvními stranami daných mezinárodních smluv, a navíc existuje i skupina otázek, které v nich vůbec řešeny nejsou.

K druhé otázce lze zmínit následující: dle názoru Impianti pak jakákoliv námitka existence rozhodčí smlouvy v jakékoliv její přijatelné podobě, pak ve svém důsledku znamená, že aplikace Úmluvy je fakticky vyloučena. Nicméně základem pro argumentaci ESD byla v tomto případě zásada právní jistoty, jakožto jeden z primárních cílů celé úpravy obsažené ve zkoumané úpravě. Pokud je podle předchozích argumentů otázka jmenování rozhodců vyloučena mimo dosah dnešního nařízení Brusel I, pak aplikace tohoto nařízení na jakoukoliv předběžnou otázku týkající se (ne)existence nebo (ne)platnosti rozhodčí smlouvy (tedy arbitráže samotné!)⁷⁾ je rovněž vyloučena. Nelze si tak představit situaci, kdy by např. otázka jmenování rozhodců nespádala do předmětu námi zkoumané úpravy, ale naopak posuzování platnosti nebo existence rozhodčí smlouvy ano.

III. Závěr

K otázce dosahu článku 1 a tím i vymezení věcné působnosti nařízení Brusel I se nepřímě budeme vracet i v dalších státech. Jde o zásadní otázku, která podmiňuje odpovědi v řadě dalších případů.

⁶⁾ Bruselská úmluva byla v průběhu svého vývoje doprovázena vždy komentářem – doprovodnými interpretačními pravidly. V průběhu historie se tak lze setkat se Zprávou Paula Jenarda, Petera Schlossera, K. Evrigenise a K. Kerameuse nebo M. de Almeiny Cruze, M. D. Reala a Paula Jenarda, jakožto čtvrtou v pořadí. Tyto Zprávy pak primárně slouží k jednotné interpretaci, a to mimo její institucionální zabezpečení (role ESD).

⁷⁾ Jinak je tomu ale např. u předběžných opatření, které se netýkají rozhodčího řízení samotného, ale jejichž primárním cílem je ochrana práv jednotlivých subjektů – viz rozsudek C-391/95 Van Uden v. Deco Line. Podle tohoto rozhodnutí pak v případech, kdy půjde o předběžné rozhodnutí, jehož cílem je ochrana práv (a nutně také do předmětu nařízení Brusel I), pak je nařízení aplikovatelné (a pravomoc soudu může být založena podle čl. 24 nařízení).

P R Á V N Í F Ó R U M 3 2007

4. ročník
30. 3. 2007

Judikatura Evropského soudního dvora v oblasti evropského justičního prostoru ve věcech civilních Část II.

Nařízení Brusel I ve světle judikatury Evropského soudního dvora

N. ROZEHNALOVÁ, P. MYŠÁKOVÁ, R. KALIŠ

Prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc., katedra mezinárodního a evropského práva Masarykovy univerzity v Brně

JUDr. Petra Myšáková, katedra mezinárodního a evropského práva Masarykovy univerzity v Brně

Mgr. Roman Kališ, katedra mezinárodního a evropského práva Masarykovy univerzity v Brně

I. Systém pravomocí soudů členských států

Systém pravomocí soudů členských států, uvedený v nařízení (a dříve obdobně v Úmluvě), poskytuje zajímavé možnosti pro strany, resp. pro navrhovatele co do určení místa, kde může být vedeno řízení. Konkrétně se jedná o:

- a) **Základní (resp. obecnou) pravomoc** soudů postavenou na domicilu žalovaného a uvedenou v článku 2.
- b) **Alternativní pravomoc I** (k základní pravomoci) upravující možnost žalovat u soudu státu, který má **blíže vztah k projednávané věci**. Uvedena je v článku 5.
- c) **Alternativní pravomoc II** reagující na některé **procesní jevy** způsobující, že je vhodné žalovat u soudu jiného státu, než je soud domicilu žalovaného. Uvedena je v článku 6 a může představovat alternativu jak k pravomoci uvedené v článku 2, tak k článku 5.
- d) **Speciální pravomoci** pro věci pojišťovací, spotřebitelské a pracovní uvedené v člancích 8 – 21. Reagují na zvláštnosti těchto otázek a obsahují

výrazně ochranné prvky. Uplatní se před pravomocemi základní a alternativními.

- e) **Výlučnou pravomoc** mající přednost před všemi ostatními pravomocemi. Uvedena je v článku 22.
- f) **Dohodnutou pravomoc** mající přednost před všemi jinými pravomocemi s výjimkou pravomoci výlučné. Uvedena je v článku 23. Zvláštní otázku představuje **podřízení** se zahájenému řízení uvedené v článku 24.

Jak vyplývá z preambule nařízení (článek 11), představuje základní (obecná) pravomoc uvedená v článku 2 pravidlo základní, z něhož jsou připuštěny výjimky pouze ve vymezených případech. Na druhé straně se však jedná o pravidlo, které je zaměnitelné jednak z důvodu úzké vazby sudiště s projednávaným vztahem, ochranou pozice určitých osob nebo z důvodu usnadnění řádného výkonu spravedlnosti. Jev tzv. *fora shopping*, kterým lze označit zejména možnosti založené na specifiku vztahu článku 2 a 5, jsou hodnoceny různě.

Článek 2 nařízení (dříve úmluvy) obsahuje následující úpravu:

1. Nestanoví-li toto nařízení jinak, mohou být osoby, které mají bydliště na území některého členského

státu, bez ohledu na svou státní příslušnost žalovány u soudů tohoto členského státu.

- Na osoby, které nejsou státními příslušníky členského státu, v němž mají bydliště, se použijí pravidla pro určení příslušnosti, která se použijí pro jeho vlastní státní příslušníky.

Rozhodnutí uvedená v této části reflektují řadu momentů, zejména však vztah k ostatním ustanovením úmluvy (nařízení).¹⁾

13. Rozhodnutí C-281/02 Andrew Owusu v. N. B. Jackson a spol.

„Bruselská úmluva o pravomoci a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních vylučuje, aby se soud smluvního státu odklonil od pravomoci k rozhodnutí sporu, kterou mu Úmluva uděluje v článku 2, a to na základě toho, že soud státu nesmluvního by byl pro řešení sporu vhodnější. Takto se vzdát pravomoci k rozhodnutí sporu nelze ani za předpokladu, že pravomoc jiného smluvního státu nepřipadá v úvahu a neexistuje ani jiný faktor, který by tento spor spojoval s některým jiným smluvním státem.“

Faktický stav

Dne 31. 7. 2002 obdržel ESD žádost anglického soudu (*Court of Appeal – England and Wales, Civil Division*) s interpretačním dotazem, který se týkal článku 2 Bruselské úmluvy.

Spor vznikl mezi panem A. Owusu a panem N. B. Jacksonem, který provozoval na Jamajce několik rekreačních zařízení (podle jamajského práva). Pan Owusu žaloval pana Jacksona v souvislosti s nehodou, která se mu na Jamaice stala, v jejímž důsledku byl paralyzován na obou rukou i nohou. Pan Owusu se dovolával smlouvy, ve které se pan Jackson zavázal, že mu na dovolené zajistí přístup k soukromé, bezpečné pláži.

Objevily se problematické otázky v souvislosti s teorií, která je aplikována britskými soudy – tzv. *forum non conveniens*. Podle této teorie může britský soud odmítnout pravomoc k rozhodnutí sporu, má-li za to, že existuje jiné (vhodnější) fórum pro jeho řešení (v tomto případě se jako vhodnější, a to vzhledem k blízkosti, jevílo řešit spor před soudy jamajskými). Tato teorie je však neslučitelná s pojetím článku 2 Bruselské úmluvy – aplikace tohoto ustanovení je mandatorní (z hlediska české teorie si toto ustanovení dovoluji označit jako kogentní, resp. relativně kogentní – odklon od něj je možný, ale pouze v Úmluvou specifikovaných případech).

Britský soud se proto obrátil na ESD s následujícím dotazem:

„Je v rozporu s Úmluvou, aby soudy členského státu na základě svého vlastního uvážení (tuto možnost mají zakotvenou ve svém národním právu) odmítly aplikovat Úmluvu na základě jejího článku 2 (žalovaný je domicilovaný na území tohoto státu), a to za předpokladu, že pravomoc žádného jiného smluvního státu nepřipadá v úvahu a samotný spor nic nespojuje s jiným smluvním státem?“

Pokud je odpověď na výše uvedenou otázku ano, jedná se vždy o tento rozpor s Úmluvou nebo jen za splnění určitých požadavků?“

ESD uvedl následující: Článek 2 Úmluvy nevyžaduje, aby předmětný závazek vykazoval spojení s více smluvními státy. Naopak už bylo mnohokrát judikováno jako postačující, že na území smluvního státu je domicilovaný žalovaný, žalobce pak klidně může mít domicil na území státu nesmluvního.²⁾ Tento argument podporuje i znění Smlouvy o založení ES³⁾ – článek 293 (Bruselská úmluva je tady proto, aby pomohla k odstranění formalit, jímž podléhá vzájemné uznávání a výkon soudních rozhodnutí). Základem je tedy vždy mezinárodní prvek v soukromoprávním vztahu, nikde ale není stanoveno, že tento mezinárodní prvek musí být dán dvakrát, respektive ke dvěma smluvním (dnes lépe členským) státům.

Jinou otázkou je případný rozpor doktríny *forum non conveniens* s Bruselskou úmluvou. Je patrné, že článek 2 Úmluvy jako takový je kogentní – odklonit od něj se lze pouze v Úmluvou stanovených případech.⁴⁾ Koncepce *forum non conveniens* jako výjimka z obecného pravidla (článku 2 Úmluvy) chápána není, přestože se o tomto uvažovalo v souvislosti s přistoupením Velké Británie, Dánska a Irska k Úmluvě, jak je na

¹⁾ Ke zpracování využito zejména: Stone, P.: *Civil Jurisdiction and Judgement in Europe*. Addison, Wesley, Longman. NY 1998, str. 30 a násl. Byrne, P.: *The EEC Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgement*. The Round Hall Press. Dublin 1990, str. 25 a násl. Databázi: <http://eur-lex.europa.eu/cs/index.htm> a <http://curia.europa.eu/>

²⁾ Viz rozhodnutí ESD C-190/89 Rich, C-406/92 Tatry apod.

³⁾ Celex 11957E

⁴⁾ Viz rozhodnutí ESD C-116/02 Gasser, C-159/02 Turner apod.

první pohled patrně ze zprávy Petera Schlossera. Základním požadavkem je právní jistota subjektů, které se na území Společenství pohybují. Aplikace doktríny *forum non conveniens* by byla v jejím přímém rozporu. Poskytovala by soudům obrovské možnosti diskrece, zda pravomoc k řešení sporu přijmout nebo odmítnout. Aplikace této doktríny by rovněž nabourala další princip, na němž celá Úmluva stojí – předvídatelnost místa řešení sporu. A v neposlední řadě by vedla k rozdílné aplikaci ustanovení Úmluvy mezi jednotlivými smluvními státy. Na základě výše uvedených skutečností je třeba konstatovat rozpornost teorie *forum non conveniens* a Bruselské úmluvy, která tuto teorii aplikovat neumožňuje. Tento rozpor je patrný vždy – v návaznosti na druhou otázku.

Do jisté míry obdobný problém byl řešen v případě *Group Josi*, kdy podobně jako v případě *Owusu* existoval prvek mimokomunitární. V tomto případě se jednalo o žalobce s domicilem mimo území smluvních států úmluvy.

14. Rozhodnutí C-412/98 Group Josi Reinsurance Company SA v. Universal General Insurance Company⁵⁾

„Díl II Bruselské úmluvy je použitelný i na případy, kdy má žalobce domicil v nesmluvním státě. Jinak tomu bude jen ve výjimečných případech, kdy existuje v Úmluvě výslovné ustanovení, že aplikace druhého dílu Úmluvy je závislá na tom, zda má žalobce domicil ve smluvním státě či nikoliv.“

Faktický stav

Dne 19. 11. 1998 obdržel ESD žádost o interpretaci druhé části Bruselské úmluvy. Šlo o interpretaci ustanovení, která řeší pravomoc.

Spor vznikl mezi kanadskou společností *Universal General Insurance Company* – v likvidaci (dále jen „UGIC“) a belgickou společností *Group Josi Reinsurance Company SA* (dále „Group Josi“) a týkal se peněžité pohledávky společnosti UGIC za společností Group Josi, a to z titulu smlouvy o zajištění. Společnost UGIC žádala po svém jednateli (francouzské společnosti Euromepa), aby pro ni sjednala smlouvu o zajištění, což se také stalo. Poté ale vznikl spor v souvislosti s dluhem, který Group Josi odmítala společnosti UGIC uhradit.

Společnost UGIC podala žalobu u francouzského soudu. Group Josi ale namítala nedostatek pravomoci. Podle jejího názoru jsou pravomocné belgické soudy – je nutno aplikovat Bruselskou úmluvu (článek 2 i článek 5 odst. 1). Podle názoru UGIC lze ale předmětnou Úmluvu aplikovat jen za předpokladu, že žalobce má rovněž domicil na území smluvního státu.

Francouzský Cour de Appel ve Versailles se proto obrátil na ESD s následujícím dotazem (jednalo se vlastně o dva dotazy, z nichž ale pouze první se týká námi zkoumaných otázek pravomoci):

„Lze Bruselskou úmluvu aplikovat i na vztahy extrakomunitární, které byly nějakým způsobem na území Společenství vtaženy? Respektive může se žalovaný spoléhat na pravidla o pravomoci soudů, jak jsou zakotvena v Úmluvě, i když je žalobce domicilován v Kanadě?“

K této otázce uvedl ESD následující: Základní pravidlo pro určení pravomoci soudů na území Společenství je stanoveno v článku 2 Úmluvy – domicil žalovaného.

Jde o vyjádření základní zásady *actor sequitur forum rei*.⁶⁾ Navíc je tak pro žalovaného mnohem snazší se obhajovat.⁷⁾ Je to tedy základní pravidlo pro určení pravomoci soudů, jiná pravidla mohou být (nebo musí – výlučná pravomoc dle Úmluvy nebo dle dohody stran) použita pouze za předpokladu, že jsou skutkově naplněna. Tato jiná (specifická) pravidla o pravomoci jsou zde z jasných důvodů – např. ochrana slabších stran (zaměstnanců, spotřebitelů, vyživovaných osob apod.).

Jde svým způsobem o poskytnutí dodatkové možnosti žalobci zvolit pro určení soudu, který bude spor rozhodovat, buď obecné, nebo zvláštní pravidlo (pokud jsou podmínky jeho aplikace naplněny). Pouze ve zcela výjimečných případech klade Úmluva důraz na domicil samotného žalobce (např. článek 17 Úmluvy).

Kritérium domicilu žalobce tedy nelze ve vztahu k Úmluvě považovat v žádném případě za základní. Úmluva dokonce v některých případech považuje domicil obou smluvních stran za zcela irelevantní (článek 2 odst. 2, článek 4).

⁵⁾ Kromě obecných otázek pravomoci obsahuje toto rozhodnutí zejména problematiku věcí pojišťovacích (resp. zajišťovacích), která však bude rozebrána později.

⁶⁾ Žalobce následuje soud žalovaného.

⁷⁾ Viz rozhodnutí ESD C 26/91 Jakob Handte & Co. GmbH v. TMCS a dále viz Jenardova Zpráva k Úmluvě.

V tomto konkrétním případě se však o žádný výjimečný případ nejedná, a otázka domicilu žalobce je tedy irelevantní. Úmluva se na tento případ tedy aplikovat bude, a to na základě obecného pravidla obsaženého v článku 2.

Ve vícero rozhodnutích ESD zvažoval otázku vztahu článku 2 a článku 5 odst. 1. V této části uvedeme ta, která se výslovně zmiňovala o vztahu mezi výše uvedenými články. Ta, která se týkala víceméně jen problémů s článkem 5 odst. 1, budou uvedena v další části seriálu. Níže uvedená dvě rozhodnutí reagují na zvláštní jev – jednak situaci, kdy existuje více míst plnění, jednak na situaci, kdy nelze geograficky vymezit místo plnění. Ve výroku ESD se potom objevuje konstatování povahy článku 2 jako základního pravidla.

15. Rozhodnutí C-420/97 *Leathertex Divisione Syntetici SpA v. Bodetex BVBA*⁸⁾

„Podle článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy není stejný soud příslušný k rozhodování celého sporu, jehož základem jsou dva závazky (povinnosti) stejného pořadí, které vyplývají z jednoho smluvního vztahu, když je jeden z těchto závazků (povinností) plněn (na základě kolizních norem státu tohoto soudu v této zemi) a druhý závazek (povinnost) je plněn v jiném smluvním státě. Protože jde o zřejmou nevýhodu, stejný spor mají řešit dva různé soudy, je vždy žalobci dána možnost volby fóra dle obecného pravidla, které je obsaženo v článku 2 Úmluvy.“

Faktický stav

Dne 11. 12. 1997 obdržel ESD žádost belgického soudu o interpretaci článku 2 a článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy.

Spor vznikl mezi italskou společností *Leathertex* a belgickou společností *Bodetex BVBA* v souvislosti s činností *Bodetexu*, jakožto obchodního zástupce *Leathertexu* na belgických a nizozemských trzích. Jednalo se o dlouhodobý obchodní vztah a sporné otázky se objevily, když se *Bodetex* obrátil na soud, aby rozhodl o povinnosti *Leathertexu* zaplatit mu sjednanou provizi. Vznikla sporná situace spočívající v té skutečnosti, že se v daném případě jednalo o dva samostatné závazky (povinnosti), a to povinnost oznámit výpověď smlouvy (to to mělo být učiněno v Belgii) o obchodním zastoupení a povinnost zaplatit provizi (jež má být podle obecného pravidla placena v sídle dlužníka, tedy v Itálii). Prvoinstanční belgický soud rozhodl, že má pravomoc v celém sporu, a to podle článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy. Jednalo se o zřejmou desinterpretaci zmíněného článku, což konstatovaly i samotné odvolací belgické soudy.

Belgický kasační soud se proto obrátil na ESD s následujícím dotazem:

„Lze články 5 odst. 1 a článek 2 Bruselské úmluvy interpretovat takto: V případech, kdy se základ celého sporu skládá z více závazků (povinností), z nichž každý má být plněn v jiném členském státě, přisoudit pravomoc k řešení celého sporu jednomu ze soudů v těchto členských státech, a to bez toho, aby se jednalo o závazek hlavní a závazek vedlejší, ale naopak jde o závazky, z nichž žádný nelze charakterizovat jako hlavní pro celý vztah (jde o tzv. povinnosti stejného pořadí)?“

Při projednávání této otázky se objevila poměrně obsáhlá argumentace na obou stranách sporu. Ve prospěch společnosti *Leathertex* argumentovala i německá a britská vláda. Nelze podle nich takto používat článek 5 odst. 1 Úmluvy. Podle jejich názoru nelze totiž více závazků „stejně pořadí“, které jsou plněny v různých členských státech, řešit před jedním ze soudů těchto členských států. Toto by odporovalo samotnému znění článku 5 odst. 1 Úmluvy, který pravomoc uděluje soudu podle místa plnění předmětného závazku, je-li tedy více míst plnění, je i více soudů, které mají pravomoc k řešení těchto sporů. Společnost *Bodetex* naopak trvala na tom, že v tomto konkrétním případě je možné nalézt tzv. závazek hlavní. A v tomto případě je nutno za určující závazek pro celou smlouvu považovat povinnost společnosti *Bodetex* hledat pro společnost *Leathertex* nové zákazníky a distribuovat zboží, což se dělo právě v Belgii. Proto podle jejich argumentace přísluší pravomoc (podle článku 5 odst. 1 Úmluvy) k řešení tohoto sporu pouze soudům belgickým.

Samotný ESD pak ve své argumentaci zdůrazňoval cíle celé předmětné úpravy – jednotná úprava pravomoci soudů a zjednodušení v oblastech uznání a výkonu rozhodnutí.⁹⁾ V souladu s výše uvedeným ESD konstatoval, že není možné význam článku 5 odst. 1 Úmluvy interpretovat tak, že i v případech, kdy jde o dva samostatné závazky plynoucí z jednoho smluvního vztahu (a každý z nich je třeba plnit v jiném z členských států), je pravomocný k projednání celé věci pouze jeden ze soudů, které připadají v úvahu. Pravomoc náleží oběma dotčeným soudům. Na druhou stranu je třeba připustit, že se jako poměrně nestandardní jeví situace, když bude každé rozhodnutí o různých závazcích z téhož smluvního vztahu podléhat pravomoci jiného soudu. Pro tyto případy je žalobcům zachována možnost využít právě obecného článku 2 Úmluvy, který považuje za soud mající pravomoc k rozhodnutí sporu soud určený dle domicilu žalovaného.

⁸⁾ Jedná se o rozsáhlé rozhodnutí, které se zabývá článkem 5 odst. 1. Zde je uvedena jen část, zasahující i článek 2.

⁹⁾ Viz rozhodnutí ESD 14/76 *De Bloos v. Bouyer*.

16. Rozhodnutí C-256/00 *Besix SA v. Wasserreinigungsbau Alfred Kretzschmar GmbH & Co. KG, Planungs- und Forschungsgesellschaft Dipl. Ing. W. Kretzschmar GmbH & Co. KG*

„Speciální pravidlo týkající se tzv. zvláštní pravomoci (článek 5 odst. 1 Bruselské úmluvy – věci týkající se smlouvy) nelze použít v případech, kdy místo plnění předmětného závazku není možné nikterak geograficky vymezit, respektive existuje mnoho míst plnění předmětného závazku najednou. V těchto případech lze aplikovat pouze obecné pravidlo o pravomoci obsažené v článku 2 Bruselské úmluvy.“

Faktický stav

Dne 28. 6. 2000 obdržel ESD od belgického soudu (*Cour de Apel de Bruxelles*) žádost o interpretaci článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy. Sporné otázky se týkaly situace, kdy existuje mnoho míst plnění předmětného závazku, a problematická se pak stává aplikace tzv. zvláštní pravomoci podle článku 5 odst. 1 Úmluvy.

Spor vznikl mezi belgickou společností *Besix SA* (dále jen „*Besix*“) a německými společnostmi *Wasserreinigungsbau Alfred Kretzschmar GmbH & Co. KG* (dále jen „*WABAG*“) a *Planungs- und Forschungsgesellschaft Dipl. Ing. W. Kretzschmar GmbH & Co. KG* (dále jen „*Plafog*“), a to v souvislosti s náhradou škody, kterou požadovala belgická společnost po výše uvedených společnostech německých, a to za porušení doložky exkluzivity v souvislosti se smlouvou, která se týkala obchodní veřejné soutěže (dodávka vody pro Kamerun). V rozporu s dohodnutým se kromě společnosti *Besix* a *WABAG* zúčastnila obchodní veřejné soutěže i společnost *Plafog*, která byla součástí stejného koncernu jako společnost *WABAG*. Společnost *Besix* se proto obrátila na belgický soud, druhá strana ovšem namítala nedostatek jeho pravomoci a naopak žádala, aby předmětný spor rozhodovaly soudy německé (závazkem podle článku 5 odst. 1 Úmluvy byl závazek k exkluzivitě jednat bez dalších partnerů v souvislosti s vyhlášenou obchodní veřejnou soutěží).

Belgický soud se tedy obrátil na ESD s následujícím dotazem:

„Lze podle článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy podat žalobu u soudů jiného členského státu, než ve kterém má žalovaný domicil, a to v případech, kdy se jedná o tak specifický závazek jako v daném případě – nejednat s jinými obchodními partnery – jehož místo plnění je tak kdekoliv na světě?“

Pokud takto postupovat nelze a žalovaný má být souzen pouze před jedním ze soudů podle vícero použitelných míst plnění, která připadají u předmětného závazku v úvahu, podle jakých kritérií pak bude tento soud vybrán?“

ESD ve svém rozsudku argumentoval následovně: Bruselská úmluva již ve své preambuli deklaruje snahu posílit právní ochranu osob na území Společenství. Základní požadavek právní jistoty je třeba naplňovat i v případech, kdy se budeme odchylovat od obecného ustanovení o pravomoci v článku 2 Úmluvy – žalovaný musí mít vždy představu, před kterými soudy (mimo soudy určené podle jeho domicilu) může být žalován. ESD se ve svých rozhodnutích konstantně vyjadřuje k nepřijatelnosti takových řešení, kdy stejná smlouva (stejně otázky) bude rozhodována vícerymi soudy. Snaží se tak předejít vydávání vzájemně si odporujících rozhodnutí, které pak budou problémové v otázkách uznání a výkonu rozhodnutí.¹⁰⁾ Proto vzhledem ke konstrukci článku 5 odst. 1 Úmluvy musí vždy být nalezeno jedno místo plnění závazku, pak teprve může být toto ustanovení aplikováno. Tež podle *Jenardovy Zprávy* k Úmluvě je použití zvláštních pravidel o pravomoci podle Úmluvy ospravedlnitelné pouze tam, kde existuje mezi možným fórem a případem samotným – typicky jako nejpopulárnější fórum lze vnímat právě to, které je určeno podle článku 5 odst. 1, za předpokladu, že místo plnění předmětného závazku nalezneme. V našem konkrétním případě však jedno místo plnění předmětného závazku identifikovat nelze. Negativní závazek v našem případě (závazek něčeho se zdržet – jednání s jinými partnery) nelze podle článku 5 odst. 1 situovat před žádný soud členského státu. Povinnost tohoto jednání se zdržet má totiž smluvní strana všude na světě. V případě, že tedy nelze aplikovat pravidlo obsažené v článku 5 Úmluvy, je třeba se obrátit k obecnému ustanovení – článku 2.

Zdůraznění článku 2 jako základního pravidla a jiných článků úmluvy (dnes nařízení) jako zvláštních možností obsahuje řada dalších rozhodnutí. V některých se objevují konstatování stavu v samotném výroku, v jiných jsme vybírali vyjádření myšlenek z odůvodnění.

17. Rozhodnutí C-265/02 *Frahul SA v. Assitalia SpA*

„Pojem ‚věci týkající se smlouvy‘ obsažený v článku 5 odst. 1 Úmluvy nezahrnuje závazek, kdy ručitel (na základě ručitelské smlouvy uzavřené s dovozcem zaplatil celní poplatky spojené s dovozem zboží) žaluje vlastní-

¹⁰⁾ Viz rozhodnutí ESD 14/76 *De Bloos*, 266/85 *Schenavai*, C-125/92 *Mulox IBC*, C-383/95 *Rutten*, C-420/97 *Leathertex*.

ka dovezeného zboží (na základě regresu), jestliže vlastník zboží není smluvní stranou ručitelé smlouvy a ani s uzavřením takovéto smlouvy nesouhlasil.“

Faktický stav

Dne 18. 6. 2002 se obrátil italský soud *Corte suprema di cassazione* na ESD s žádostí o interpretaci několika ustanovení nynějšího nařízení Brusel I. Jednalo se zejména o vymezení předmětu aplikace tohoto nařízení (článku 1) – tato otázka byla již rozebrána v předchozím článku, dále o problematiku obecné pravomoci (článku 2) a otázky pravomoci tzv. alternativní I (článku 5 odst. 1).

Nás bude tentokrát zajímat právě jen problematika tzv. obecné pravomoci (článek 2 Úmluvy), které se odůvodnění dotklo.

Z hlediska skutkového stavu odkazujeme na výklad o tomto judikátu v I. části seriálu, která byla uveřejněna v minulém čísle. Nyní se zaměříme pouze na otázky spojené s pravomocí soudů podle článku 2 a 5 odst. 1 Úmluvy.

Jednalo se opět o vztah těchto dvou ustanovení a opět byla konstatována obecná povaha článku 2 Úmluvy, nicméně italský soud se na ESD obrátil s žádostí o interpretaci článku 5 odst. 1 Úmluvy následovně:

„Zahrnuje termín ‚věci týkající se smlouvy‘ obsažený v článku 5 odst. 1 Úmluvy též závazek, na jehož splnění žaluje ručitel, který zaplatil celní poplatky v souvislosti s dovozem zboží (na základě ručitelé smlouvy, která byla uzavřena s dopravcem) vlastníka zboží, jakožto třetí osobu, na kterou přešly tyto povinnosti cestou regresu?“

ESD se tedy primárně zabýval koncepcí pojmu „věci týkající se smlouvy“. Odkazuje na ustálenou judikaturu, která se tímto pojmem zabývá – tento pojem musí být především vykládán autonomně, a to s ohledem na předmět a cíle celé Úmluvy.¹¹⁾

Bruselská úmluva (nyní nařízení Brusel I) a koncepce pravomoci soudů v ní obsažená stojí na obecném pravidle „domicil žalovaného“. Jiná pravidla pro určení pravomoci lze charakterizovat jako výjimky z pravidla obecného a pouze při splnění konkrétních požadavků.

Termín „věci týkající se smlouvy“ nelze rovněž aplikovat na případy, kdy neexistuje dobrovolně převzatý závazek jedné smluvní strany vůči druhé – viz rozhodnutí *Handte a Tacconi*.

V tomto konkrétním případě je pak jasné, že společnost *Frahuil* není smluvní stranou ručitelé smlouvy (tu uzavřely bez jejího vědomí společnosti *Vegetoil* a *Assitalia*), a proto předmětný závazek nelze pod pojem „věci týkající se smlouvy“, tak jak je koncipován v Bruselské úmluvě, podřadit.

Níže uvedené rozhodnutí rovněž preferuje použití základního pravidla uvedeného v článku 2.

18. Rozhodnutí C-26/91 Jakob Handte & Co. GmbH v. TMCS

„Termín ‚věci týkající se smlouvy‘ obsažený v článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy je nutno interpretovat nezávisle a v žádném případě nepokrývá situace, kdy ani jedna ze stran dobrovolně nepřevzala vůči druhé straně závazek (kdy tyto dvě strany nejsou vzájemně ve smluvním vztahu). Posilování právní ochrany osob, které byly na území ES založeny, což je samo o sobě jedním z cílů Úmluvy, rovněž vyžaduje stanovení zvláštních pravidel pro určení pravomoci, která se budou lišit od pravidla obecného stanoveného v článku 2 Úmluvy. Dobře informovanému žalovanému tak musí být poskytnuta možnost předvídat možné soudní rozhodnutí. Článek 5 odst. 1 Úmluvy nelze vztahovat i na otázky uplatňování vad a nepoužitelnosti zboží pro zamýšlené účely, v případě, že se jedná o vztah mezi konečným kupujícím a výrobcem, který není prodávajícím.“

Faktický stav

Dne 25. 2. 1991 obdržel ESD žádost francouzského soudu (*Cour de Cassation*) o interpretaci článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy a v této souvislosti vystoupily do popředí i obecné otázky pravomoci podle Úmluvy, tedy problematika čl. 2 Úmluvy.

Spor vznikl mezi německou společností *Jakob Handte & Co. GmbH* a francouzskou společností *TMCS*. Společnost *TMCS* totiž koupila od jisté švýcarské společnosti frézy a sací zařízení do nich bylo koupeno od německé společnosti *Jakob Handte & Co.*, ale vyrobeno bylo francouzskou společností *Jakob Handte S. ár. I.* Společnost *TMCS* se ovšem obrátila s nárokem na náhradu škody (celé zařízení totiž nesplňovalo přísné francouzské hygienické předpisy, a tak bylo pro původní záměr vlastně nepoužitelné) na francouzské soudy a žalovala jak společnost švýcarskou, tak obě společnosti *Jakob Handte*. Vznikly sporné otázky kolem samotné pravomoci.

¹¹⁾ Viz rozhodnutí ESD C-26/91 *Handte*, C-51/97 *Réunion européenne a spol.*, C-334/00 *Tacconi*, C-167/00 *Henkel* a další rozhodnutí.

Francouzský *Cour de Cassation* se na ESD obrátil s následujícím dotazem:

„Vztahuje se článek 5 odst. 1 Bruselské úmluvy i na právní vztahy mezi konečným kupujícím a výrobcem, který není prodávajícím, a to v souvislosti s uplatněním nároku z vad prodávajícího zboží?“

K této otázce uvedl ESD následující: Termín „věci týkající se smlouvy“ v článku 5 odst. 1 Úmluvy je nutno interpretovat nezávisle s ohledem na primární cíl celé úpravy (zajištění jednotného postupu v upravovaných otázkách). Také je třeba odkázat na preambuli Úmluvy, která rovněž zdůrazňuje cíle celé úpravy – mj. právní ochrana osob, které byly na území ES založeny. V této souvislosti lze zmínit doprovodnou Zprávu k Úmluvě,¹²⁾ která právě kromě zdůrazňování obecných cílů celé úpravy hodnotí i význam článku 2 Úmluvy. Jedná se o základní pravidlo – tzv. „obecná pravomoc“ (základním kritériem je domicil, a to jak pro osoby právnické, tak pro osoby fyzické). Další pravidla obsažená v Úmluvě (alternativní pravomoc I a II, speciální pravomoc, výlučná pravomoc založená Úmluvou, výlučná pravomoc založená dohodou stran a speciální případ podřízení se již zahájenému řízení) lze chápat jako výjimky z pravidla obecného. Základní pravidlo obsažené v článku 2 Úmluvy je z pozice žalovaného nejpříjemnější – soudy dle jeho domicilu jsou mu přece jen nejbližší.

V další argumentaci ESD opět směřoval na článek 5 odst. 1 Bruselské úmluvy. Termín „věci týkající se smlouvy“, který je v tomto ustanovení obsažen, nepokrývá situace, kdy se nejedná o závazek, který jedna ze stran dobrovolně vůči druhé straně převzala. Proto nelze v tomto případě žalovat výrobce (francouzský *Jakob Handte*) z pozice konečného kupujícího (TMCS), mezi těmito dvěma se právě o žádné dobrovolné převzetí závazku nejedná, žádný právní vztah mezi nimi není. Konečný kupující se může podle této argumentace domáhat náhrady škody pouze po prodávajícím (německý *Jakob Handte*). Navíc, jestliže jde o takovýto řetězec smluv, pak práva, která má podle smlouvy konečný kupující vůči prodávajícímu, se mohou lišit od těch, která má první kupující vůči výrobcem. Rovněž je třeba dbát požadavku právní jistoty, který by byl zcela rozbourán v případě, že by mohl být výrobce žalován konečnými spotřebiteli, a to bez toho, aniž by mezi nimi byl jakýkoliv smluvní vztah.

K povaze článku 2 jako obecného pravidla pro určení pravomoci a článku 5 odst. 2 jako pravidla zvláštního, určeného nejenom pro vymezenou situaci, ale omezeného i personálně, se vyslovilo níže uvedené rozhodnutí *Blijdenstein*.

19. Rozhodnutí ve věci C-433/01 Freistaat Bayer and Jan Blijdenstein

„Státní orgán, kterému byla postoupena práva osoby oprávněné k výživě, který se žalobou domáhá navrácení platby vyplacené této osobě v souladu s veřejným právem cestou vzdělávacího grantu, se nemůže spoléhat na článek 5 odst. 2 Úmluvy z 27. září 1968 o uznání výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (Bruselská úmluva) proti osobě k výživě povinné.“

Faktický stav

Dne 9. 11. 2001 obdržel ESD od německého BGH (*Bundesgerichtshof*) žádost o interpretaci článku 5 odst. 2 Bruselské úmluvy. Dcera pana *Blijdensteina* (Nizozemí) studovala v akademickém roce 1993/1994 v Mnichově (SRN) a od 1. září 1993 obdržela vzdělávací grant od spolkové země Bavorsko. Spolková země Bavorsko žádala po panu *Blijdensteinovi* zpětné vyplacení grantu za rok 1993/1994, a to před místním soudem v Mnichově (*Amtgericht*). Bavorsko následně podalo druhou žalobu, kterou žádala zpětné vyplacení grantu za roky 1994/95 a 1995/96. Pan *Blijdenstein* zpochybnil pravomoc mnichovského soudu. Tento soud však zpochybnění pravomoci odmítl a potvrdil nárok Bavorska. V odvolání pana *Blijdensteina* změnil soud vyšší instance (*Oberlandesgericht*) rozhodnutí nižšího soudu a prohlásil, že dle článku 2 Úmluvy, který jediný je aplikovatelný na tento spor, může být žalovaný žalován pouze před soudy státu, ve kterém má domicil.

V odvolacím řízení zahájeném Bavorskem vznesl *Bundesgerichtshof* k ESD tuto interpretační otázku:

„Smí se státní orgán, který vyplatil v souladu s veřejným právem studentovi vzdělávací grant za určité časové období, spoléhat na zvláštní pravomoc obsaženou v článku 5 odst. 2 Úmluvy, pokud v občanském soudním řízení usiluje na základě zákonné subrogace o zpětné vyplacení grantu ze strany rodičů příjemce?“

V daném případě bylo uvedeno více názorů. Vláda SRN, Rakouska a Spojeného království zastává názor, že článek 5 odst. 2 Úmluvy je neaplikovatelný na žaloby na vydání podané státními orgány. Tyto vlády tvrdí, že přiznání pravomoci soudům v místě domicilu příjemce výživného (osoby oprávněné) dle článku 5 odst. 2 je odchýlením se od základního pravidla stanoveného v článku 2 Úmluvy, který stanoví pravomoc soudu v místě domicilu žalovaného. Toto odchýlení se je ospravedlněno cílem chránit slabší stranu (oprávněného), a je to tedy pouze oprávněný, kdo může spoléhat na toto ustanovení.

¹²⁾ Zpráva Petera Schlossera z roku 1978.

Je třeba si uvědomit, že Úmluva musí být vykládána nezávisle a s ohledem na její systém a cíle. Obecný princip Úmluvy navíc stanoví, že pravomocným je soud smluvního státu, v němž má žalovaný domicil. Pravidla o pravomoci, která se odchylují od tohoto obecného principu, tedy nemohou vytvořit výklad, který jde nad rámec případů výslovně předpokládaných Úmluvou.¹³⁾ Tento výklad je ještě přesvědčivější, pokud jde o pravidla příslušnosti obsažená v článku 5 odst. 2 Úmluvy, který umožňuje osobě oprávněné k výživě žalovat před soudy smluvního státu, ve kterém má domicil.

Jak upozorňuje Komise, nebrání příslušnost dle článku 5 použití obecné příslušnosti dle článku 2 Úmluvy.

V rozhodnutí ve věci *Farrell*¹⁴⁾ ESD prohlásil, že odchýlení se umožněné článkem 5 odst. 2 Úmluvy má umožnit žadateli o výživu (jako slabší straně řízení) alternativní příslušnost. Zvláštní cíl má tak přednost před pravidlem obsaženým v článku 2 odst. 1 Úmluvy, který má chránit žalovaného, jehož pozice je obecně považována za slabší.

Avšak státní orgán domáhající se žalobou na vydání proti osobě povinné k výživě není v horším postavení oproti povinnému. Osoba k výživě oprávněná, jejíž výživa byla zajištěna platbami poskytnutými státním orgánem, již navíc není nadále v nejisté finanční pozici.

Odpověď ESD na položenou otázku tedy musí být, že článek 5 odst. 2 Úmluvy musí být interpretován v tom smyslu, že státní orgán, který žádá náhradu za vyplacený grant, není oprávněn se tohoto článku proti osobě povinné k výživě dovolávat.

Poslední z námi uvedených rozhodnutí analyzuje zdánlivě komplikovaný vztah mezi články 2, 5 a 6. Jedná se o rozsáhlé rozhodnutí, které pokud bychom zjednodušili, ztratí svou vypovídací schopnost. Na závěr jej uvádíme mimo jiné i proto, že tak uvozuje další část seriálu týkající se mimořádně diskutovaného článku 5 odst. 1.

20. Rozhodnutí C-51/97 Réunion européenne SA and Others v. Spliethoff's Bevrachtingskantoor BV and the Master of the vessel Alblasgracht V002

„Žaloba, kterou se příjemce domáhá rozhodnutí, že došlo k jeho poškození při přepravě zboží po moři a následně po souši, nebo dle které žádá náhradu za způsobenou škodu pojišťovna, které byla postoupena jeho práva poté, co jej kompenzovala, opírající se o námořní náložní list pokrývající přepravu po moři, a to nikoli náhrady po osobě, která vydala tento dokument na svém hlavičkovém papíře, ale proti osobě, kterou žalobce považuje za skutečného námořního přepravce, nespadá do věcného dosahu smlouvy ve smyslu článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy o uznání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech z roku 1968 (dále jen „Bruselské úmluvy“), doplněné Úmluvami o přístupu další států, protože tento námořní náložní list neodhaluje žádný smluvní vztah mezi příjemcem a žalovaným.

Tato žaloba se však týká protiprávního jednání či jednání postaveného na roveň protiprávnímu jednání ve smyslu článku 5 odst. 3 Bruselské úmluvy, protože tento článek pokrývá všechny žaloby, jejichž cílem je potvrdit odpovědnost žalovaného, a netýkájí se věcné působnosti smlouvy ve smyslu článku 5 odst. 1. Pokud jde o určení „místa, kde vznikla škoda“, je jím ve smyslu článku 5 odst. 3 místo, kde příjemce po skončení přepravy po moři a následně po souši zjistil existenci škody na dodaném zboží. Zatímco je pravdou, že výše uvedené pojetí může zahrnovat jak místo, kde škoda vznikla, tak místo, kde došlo ke skutečnosti, která zakládá nárok na náhradu škody, může být za popsanych okolností místem, kde škoda vznikla, pouze místo, kde měl námořní přepravce dodat zboží.

Článek 6 odst. 1 Bruselské úmluvy musí být vykládán ve významu, že žalovaný, který má domicil ve smluvní státě, nemůže být na základě znění tohoto článku žalován v jiném členském státě před soudem řešícím žalobu proti spolužalovanému, který nemá domicil ve smluvním státě, z důvodu, že předmět sporu je nedělitelný. Cíle zajistit právní jistotu sledovaného Bruselskou úmluvou by nemohlo být dosaženo, pokud by skutečnost, že soud ve smluvním státě přijal pravomoc nad jedním z žalovaných, jehož domicil není ve smluvním státě, umožnila zahájit řízení proti dalšímu žalovanému, jehož domicil je ve smluvním státě, před totožným soudem v případech jiných než těch, které předpokládá Úmluva, čímž by došlo ke zbavení žalovaného výhody ochranných pravidel stanovených Úmluvou.

¹³⁾ Viz Shearson Lehman Hutton [1993] ECR I-139, Benincasa [1997] ECR I-3767, Group Josi [2000] ECR I-5925.

¹⁴⁾ Case C-295/95 Farrell [1997] ECR I-1683.

Faktický stav

Dne 28. 1. 1997 postoupil *Cour de Cassation* ESD k řízení o předběžné otázce čtyři otázky týkající se výkladu článku 5 odst. 1 a 3 a článku 6 Bruselské úmluvy.

Tyto otázky vyvstaly v řízení zahájeném devíti pojišťovacími společnostmi a jako hlavním pojišťovatelem společností Réunion Européene (dále jen „pojišťovatel“), jimž byla postoupena práva francouzské společnosti Brambi Fruits (dále jen „Brambi“) proti Spliethoff's Bevrachtingskantoor BV (Nizozemí) a kapitánu lodi Alblasgracht V002 (Nizozemí), poté co byla objevena škoda na nákladu 5 199 kartonů hrušek dodaných společností Brambi, způsobená při přepravě, na které se žalovaní podíleli.

Zboží, které je předmětem tohoto sporu, bylo dle námořního náložního listu vydaného společností Refrigerated Container Carriers PTY Ltd (dále jen „RCC“) 8. května 1992 v Sydney přepravováno po moři v osmi chladících kontejnerech z Melbourne (Austrálie) do Rotterdamu (Nizozemí) na palubě lodi Alblasgracht V002 a poté dle mezinárodního nákladního listu do Rungis ve Francii, kde společnost Brambi zjistila škodu. Z důvodu poruchy na chladicím zařízení dozrálo ovoce předčasně.

Pojišťovací společnosti, které společností Brambi nahradily způsobenou škodu, zahájily před obchodním soudem (*Tribunal de Commerce*) v Créteil, v jehož působnosti se Rungis nachází (*Tribunal de Commerce*), řízení proti RCC, na jejichž hlavičkovém papíře byl námořní náložní list vydán. Současně bylo zahájeno řízení proti společnosti Spliethoff's Bevrachtingskantoor BV, která zboží fakticky přepravovala, přestože nebyla v námořním náložním listu zmíněna. Řízení bylo rovněž zahájeno proti kapitánovi lodi Alblasgracht V002 jako zástupci majitelů a nájemce této lodi.

Cour de Cassation následně požádal ESD o rozhodnutí mj. těchto předběžných otázek:

1. Je žaloba, kterou se příjemce zboží domáhá vydání rozhodnutí o tom, že došlo k poškození jeho zboží při přepravě nebo kterou se pojišťovací společnosti domáhají náhrady za zaplacenou kompenzaci, založená na smlouvě o přepravě, a spadá tak pod rozsah záležitostí týkajících se smluv ve smyslu článku 5 odst. 1 Úmluvy?

2. V případě, že bude první otázka zodpovězena negativně, jedná se o věc týkající se protiprávního jednání či jednání, které je postaveno na roveň protiprávnímu jednání ve smyslu článku 5 odst. 3 nebo je přijatelné použít článek 2, který stanovuje pravomoc soudu státu, na jehož území má žalovaný domicil?

Na první a druhou otázku ESD odpověděl, že v souladu s ustálenou judikaturou, termín „věci týkající se smlouvy“ uvedený v článku 5 odst. 1 Úmluvy má být s ohledem zejména na cíle Úmluvy vykládán nezávisle tak, aby bylo zajištěno, že je aplikována jednotně ve všech smluvních státech. Tento termín tak nemůže být chápán jako odkazující na to, jak byl právní vztah klasifikován národním právem. V souladu s ustálenou judikaturou je rovněž obecný princip, že soudy smluvních států, ve kterých má žalovaný domicil, mají mít pravomoc a že pouze cestou odchýlení se od tohoto principu dává Úmluva k dispozici taxativní výčet případů, kdy žalovaný může nebo musí být žalován u soudu jiného smluvního státu.

ESD prohlásil, že námořní náložní list neodhaluje žádný smluvní vztah mezi společností Brambi, společností Spliethoff's a kapitánem lodi. Z tohoto důvodu tedy žaloba podaná pojišťovkami proti uvedeným subjektům nemůže spadat pod rozsah článku 5 odst. 1 Úmluvy.

Za daných okolností ESD prohlásil, že žaloba se týká protiprávního jednání či jednání, které je postaveno na roveň protiprávnímu jednání ve smyslu článku 5 odst. 3 Úmluvy, a proto není aplikovatelný obecný princip zakotvený v článku 2 Úmluvy, který stanovuje pravomoc soudu státu, ve kterém má žalovaný domicil. Pravomoc soudů místa, kde došlo ke vzniku škody ve věcech týkajících se protiprávního jednání nebo jednání postavenému na roveň protiprávnímu jednání, je pravomocí zvláštní (článek 5 a 6 Úmluvy), která představuje výjimku z obecného pravidla uvedeného v prvním odstavci článku 2 Úmluvy.

III. Závěrečné poznámky

Na závěr je třeba upozornit ještě na jeden možný interpretační problém, tj. termín „bydliště“ – „domicil“ tak, jak je uvedený v článku 2. Při našich analýzách jsme doposud nenarazili na rozhodnutí, které by se výslovně a pouze zabývalo tímto termínem.

Pokud jde o jeho interpretaci, samo nařízení upravuje tuto otázku v člancích 59 pro fyzické osoby a 60 pro osoby právnické.

P R Á V N Í F Ó R U M 4 2007

4. ročník
30. 4. 2007

Judikatura Evropského soudního dvora v oblasti evropského justičního prostoru ve věcech civilních Část III.

Nařízení Brusel I ve světle judikatury Evropského soudního dvora

N. ROZEHNALOVÁ, P. MYŠÁKOVÁ, J. KNAPOVÁ

I. Článek 5 odst. 1 – alternativní možnost vůči základní pravomoci

Článek 5 odst. 1 ve své původní podobě zakotvené v Úmluvě Brusel I přinášel vedle významné možnosti dané žalujícímu vybrat si fórum v případě, že místo plnění bylo rozdílné od domicilu žalovaného, také řadu interpretačních problémů. Ty se týkaly vztahu k článku 2, interpretace termínu „věci týkající se smlouvy“ a „místo plnění“, příp. dalších otázek. Frekvence dotazů právě k článku 5 odst. 1 byla poměrně vysoká.

Není divu, že tento článek patřil při transformaci Úmluvy Brusel I do nařízení k těm, o kterých se diskutovalo a o jejichž obsahu existovaly rozpory. V stejné fázi rozhovorů existovaly tři skupiny názorů: část zástupců členských států nechtěla žádné změny, část naopak chtěla tuto alternativní možnost zrušit a část měla zájem původní ustanovení posunout směrem k založení pravomoci v místě plnění charakteristického závazku (stejně jako je tomu u úmluvy Řím I, pokud jde o náhradní určení právního řádu).¹⁾

Současné znění článku 5 odst. 1 bylo doslova kompromisem posledního dne nutným pro další paralelní vývoj s Luganskou úmluvou o pravomoci soudů a uznání a vykonatelnosti soudních rozhodnutí. Text se posunul výrazně dále směrem k místu charakteristického plnění, než tomu bylo u původních návrhů.²⁾ Z textu článku byla vyňata pravomoc soudů v případě sporů týkajících se individuální pracovní smlouvy a byly vytvořeny nové články 18 – 21 upravující tuto otázku. U dvou nejfrekventovanějších smluv – smlouvy kupní a smlouvy o poskytování služeb – byla zakotvena domněnka týkající se místa plnění.

V současné podobě tak článek 5 odst. 1 zní:

„Osoba, která má bydliště na území některého členského státu, může být v jiném členském státě žalována,

1. a) pokud předmět sporu tvoří smlouva nebo nároky ze smlouvy, u soudu místa, kde závazek, o nějž se jedná, byl nebo měl být splněn;

¹⁾ Beaumont, P. R.: The Brussels Convention becomes a Regulation: Implications for Legal Basis, External Competence, and Contract Jurisdiction. In: ed. Fawcett, J.: Reform and Development of Private International Law. Oxford, 2002, str. 9 a násl.

²⁾ Beaumont v této souvislosti poznamenal (str. 19, c. d. 1): The text of Article 5 (1) of what is now the Brussels I Regulation was produced like a rabbit out of the hat on the very last day of the work of the Brussels and Lugano Working Party.

Prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc.,
katedra mezinárodního
a evropského práva
Masarykovy univerzity
v Brně

JUDr. Petra Myšáková,
katedra mezinárodního
a evropského práva
Masarykovy univerzity
v Brně

Mgr. Jana Knapová,
katedra mezinárodního
a evropského práva
Masarykovy univerzity
v Brně

b) pro účely tohoto ustanovení a pokud nebylo dohodnuto jinak, je místem plnění zmíněného závazku:

– v případě prodeje zboží místo na území členského státu, kam podle smlouvy zboží bylo nebo mělo být dodáno,

– v případě poskytování služeb místo na území členského státu, kde služby podle smlouvy byly nebo měly být poskytovány,

c) nepoužije-li se písmeno b), použije se písmeno a).“

II. K jednotlivým rozhodnutím

V prvním z následujících rozhodnutí byla posuzována otázka, se kterou se pravidelně setkáváme u prorogačních nebo rozhodčích smluv – otázka posuzování pravomoci na základě kritérií, která jsou závislá na existenci smlouvy, jejíž existence či platnost jsou napadány.

21. Rozhodnutí 38/81 – Effer SpA v. Hans-Joachim Kantner

„V případech spadajících pod článek 5 odst. 1 Úmluvy ze dne 27. září 1968 má národní soud pravomoc posoudit věci týkající se smlouvy včetně pravomoci posoudit existenci samotné smlouvy, jelikož je nezbytné, aby bylo národnímu soudu umožněno zvážit, zda má či nemá pravomoc podle Úmluvy. Z toho důvodu se žalobce může dovolávat pravomoci soudu místa plnění v souladu s článkem 5 odst. 1 Úmluvy, dokonce i když se strana přou o existenci samotné smlouvy, na níž je založen žalobcův nárok.“

Faktický stav

Společnost Effer – italský výrobce jeřábů se sídlem v Bologni – dodávala své výrobky do Německa prostřednictvím společnosti Hykra. Společnost Effer vyvinula nový stroj a bylo nutné zjistit, zda jeho prodej není v rozporu s existujícími patentovými právy. Po dohodě se společností Effer společnost Hykra pověřila tímto úkolem pana Kantnera, německého patentového zástupce z Langenu. Společnost Hykra se posléze stala insolventní a nezaplátila panu Kantnerovi smlouvenou odměnu. Pan Kantner podal žalobu proti společnosti Effer na zaplacení své odměny u německého soudu. Společnost Effer odmítla zaplatit, neboť zde podle jejího názoru neexistuje smluvní vztah mezi ní a panem Kantnerem. Z důvodu neexistence smlouvy společnost Effer tvrdila, že německé soudy nejsou pravomocné. Soud první instance i soud odvolací rozhodly ve prospěch žalobce. Společnost Effer se následně obrátila na Spolkový soud (*Bundesgerichtshof*), který přerušil řízení a obrátil se k Evropskému soudnímu dvoru (dále jen „ESD“) s následující otázkou:

„Může se žalobce dovolávat pravomoci soudů místa plnění závazku v souladu s článkem 5 odst. 1 Úmluvy, i pokud existence samotné smlouvy, na níž je nárok založen, je mezi stranami sporná?“

ESD připustil, že znění článku 5 odst. 1 Úmluvy neřeší tuto otázku jednoznačně, a to i díky různým jazykovým verzím.³⁾ Proto je rozumné, aby bylo při interpretaci zohledněno jak znění článku 5 odst. 1, tak i samotný účel Úmluvy. Je zřejmé, že základním cílem je posílit právní ochranu jednotlivce ve Společenství. Proto poskytuje Úmluva řadu pravidel, která jsou formulována tak, aby se předešlo souběžným řízením ve dvou či více členských státech, a která v zájmu právní jistoty ukládají pravomoc národním soudům, jenž jsou z teritoriálního hlediska nejvíce způsobilé spor rozhodnout.

Národní soud má tedy pravomoc posoudit všechny podstatné náležitosti smlouvy tak, aby mohl určit, zda má či nemá podle Úmluvy pravomoc spor rozhodnout. Kdyby tomu tak nebylo, stačilo by, aby některá ze stran namítla neexistenci smlouvy a článek 5 odst. 1 by nešlo použít.

Na položenou otázku ESD tedy odpověděl, že se žalobce může dovolávat pravomoci soudu místa plnění závazku v souladu s článkem 5 odst. 1 Úmluvy, i když existence samotné smlouvy, na níž je žalobcův nárok postaven, je sporná. Z výše uvedeného plyne, že článek 5 odst. 1 se nepoužije jen v případě, kdy se jedná o porušení smlouvy, ale i tehdy, kdy předmětem sporu je smlouva, o jejíž existenci existují pochybnosti.

K otázce autonomního či národně podmíněného výkladu se vyjádřil ESD v řadě rozhodnutí. Většinou vyzněla v případě termínu „věci týkající se smlouvy“ ve prospěch autonomního výkladu.

22. Rozhodnutí 34/82 Martin Peters Bauunternehmung GmbH v. Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging

„Pojem ‚věci týkající se smlouvy‘, který je obsažen v článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy, nesmí být interpretován pod vlivem jednotlivých národních právních řádů členských států. Tento pojem je třeba vnímat jako nezávislý koncept, který byl vytvořen právě pro účely aplikace předmětné Úmluvy, a proto je potřeba jej interpretovat s ohledem na cíle samotné Úmluvy, a tak zajistit její plnou efektivitu.“

³⁾ Anglická verze: „matters relating to a contract“, německá verze: „Vertrag oder Ansprüche aus einem Vertrag“, francouzský překlad zní: „en matière contractuelle“ a v italštině pak ustanovení vypadá takto: „in materia contrattuale“.

Závazek zaplatit určitou částku, jehož základem je vztah mezi sdružením a jeho členy, a to jako plnění členských povinností, lze považovat za ‚věc týkající se smlouvy‘, tak jak je obsažena v článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy. Nezáleží, zda jde o závazek, který má svou podstatu v samotném členství v takovémto sdružení, nebo jde o rozhodnutí orgánů tohoto sdružení.“

Faktický stav

Dne 21. ledna předložil nizozemský Nejvyšší soud (*Hoge Raad der Nederlanden*) Evropskému soudnímu dvoru žádost o interpretaci článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy.

Předmětný spor vznikl mezi nizozemským sdružením Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging (dále jen „Zuid“) a jedním z jeho členů – německou společností Martin Peters Bauunternehmung GmbH (dále jen „M. Peters“), a to v souvislosti s povinností členů zaplatit peněžitou částku na základě rozhodnutí, které učinily orgány tohoto sdružení. Sdružení Zuid se obrátilo se žalobou na soudy nizozemské, které byly podle jeho názoru pravomocné na základě Bruselské úmluvy, respektive jejího článku 5 odst. 1. Svého člena tak mohlo podle tohoto názoru žalovat ve věcech týkajících se smlouvy u soudu místa plnění předmětného závazku. Vznikl spor právě o to, zda se v případě plnění tohoto závazku jedná o „věc týkající se smlouvy“.

Nizozemský Nejvyšší soud se tedy obrátil na ESD se dvěma následujícími otázkami:

„Lze aplikovat článek 5 odst. 1 Úmluvy i na vztah mezi právnickou osobou soukromého práva a jedním jejím členem, kdy povinnost (smluvní závazek) zaplatit peněžitou částku má svou podstatu právě ve členském vztahu ke sdružení samotnému?“

„Bude odpověď na předchozí otázku jiná, když se bude jednat o povinnost, která vznikla na základě rozhodnutí orgánů daného sdružení, a ne o povinnost, která má svou podstatu ve členství samotném?“

K otázkám výše uvedeným uvedl ESD následující. Článek 5 odst. 1 Bruselské úmluvy lze považovat za tzv. alternativu I k pravomoci obecné, která je obsažena v článku 2 Úmluvy. Volba soudu, který bude věc rozhodovat, záleží na rozhodnutí žalobce. Podle článku 5 odst. 1 Úmluvy může být tedy pravomocným soudem ve věcech týkajících se smlouvy soud určený podle místa plnění předmětného závazku. Tuto koncepci je třeba považovat za prostředek, jak zajistit v celé Evropě existenci jednotných pravidel o pravomoci soudů v civilních věcech. Proto nelze článek 5 odst. 1 interpretovat ve světle kteréhokoliv národního právního řádu, ale naopak zcela nezávisle s ohledem na předmět a cíle celé Úmluvy. Kritérium místa plnění předmětného závazku lze považovat za vhodnou spojnicí mezi sporem z této smlouvy vzniklým a soudem, který bude k řešení tohoto sporu povolán. Je tak nepochybné, že se jako nejvhodnější soud pro řešení sporů ze smluvních závazků jeví právě soud, který je určen podle místa, kde má být právě tento předmětný závazek plněn. Samotné členství ve sdružení zakládá podobná práva a povinnosti, jako jsou ta vyplývající z každé běžné soukromoprávní smlouvy. Proto i v případě členství ve sdružení lze nalézt místo plnění závazku (v případě sdružení bude tímto místem místo, kde bylo samotné sdružení založeno, kde má své hlavní sídlo), a aplikovat tak článek 5 odst. 1 Úmluvy. Aplikace tohoto článku Úmluvy má nesporné výhody, a to právě v případě sdružení. Soud určený podle článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy bude mít i k samotnému sdružení nejbližší – bude nejlépe rozumět samotným zakládajícím dokumentům sdružení, rozhodovací činnosti jednotlivých orgánů sdružení apod. Proto v odpovědi na první otázku ESD uvedl, že závazek zaplatit určitou peněžitou částku na základě členství ve sdružení lze chápat jako „věc týkající se smlouvy“ podle článku 5 odst. 1 Úmluvy.

Druhá otázka pak směřovala k rozlišování povahy závazku, a to podle toho, zda povinnost zaplatit peněžitou částku vznikla na základě rozhodnutí příslušného orgánu sdružení nebo je spojena s členským vztahem samotným. Podle argumentace ESD není žádoucí, aby pravidla pro určování pravomoci byla dále štěpena podle dalších kritérií. Cílem celé úpravy je pro stejné situace stanovit stejná pravidla. Nelze pak připustit situaci, kdy bude určena pravomoc konkrétního soudu ve vztahu k určité smlouvě (resp. věci týkající se smlouvy) a dále finálně jednotlivé dílčí aspekty konkrétní situace (např. otázka, zda jde o rozhodnutí orgánů sdružení) rozhodnou, zda bude tento soud skutečně v dané věci pravomocný nebo jím bude soud jiný. Proto je pro aplikaci Úmluvy bezpředmětné, zda daný závazek vznikl na základě rozhodnutí příslušného orgánu sdružení nebo je součástí členských práv a povinností, tedy má svou podstatu ve členství samotném.

23. Rozhodnutí 9/87 SPRL Arcado v. SA Haviland

„Koncepce ‚věci týkajících se smlouvy‘ obsažená v Bruselské úmluvě je zcela nezávislá. Tento pojem je zcela autonomní a takto musí být i vykládán, a to vždy s ohledem na účel Úmluvy. Interpretovat tento pojem je třeba vždy s důrazem na cíle a samotný systém Úmluvy, a tak přispět k její efektivní aplikaci.“

Otázky týkající se neoprávněného vypovězení smlouvy o obchodním zastoupení a nároku na zaplacení provize jsou ‚věci týkající se smlouvy‘ podle článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy.“

Faktický stav

Dne 16. ledna 1987 se belgický soud (*Cour d'Appel*) obrátil na ESD s žádostí o interpretaci článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy.

Spor vznikl v souvislosti se smlouvou o obchodním zastoupení. Zastoupeným byla společnost Haviland SA se sídlem ve Francii a obchodním zastoupením pověřila společnost Agecobel SA se sídlem v Belgii. Belgická společnost měla být zástupcem pro oblast Belgie a Lucemburska (jednalo se o prodej porcelánových výrobků). Společnost Haviland se rozhodla smlouvu vypovědět, a proto se druhá strana obrátila mj. s nárokem na náhradu škody a zaplacení provize na belgický soud. Společnost Haviland namítala nedostatek pravomoci belgických soudů – podle jejího názoru se jedná o kvazidelikt, který byl spáchán v místě, odkud oznámení o vypovězení smlouvy bylo odesláno, jakožto místo, kde skutečnost, která měla za následek vznik škody, nastala (tedy z Francie).

Proto se belgický soud *Cour d'Appel* obrátil s ESD s následujícím dotazem, který se týká interpretace článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy.

„Jedná se v případě otázek vypovězení smlouvy o obchodním zastoupení a nároku na provizi v souvislosti s touto smlouvou o ‚věci týkající se smlouvy‘ podle článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy?“

ESD ve své argumentaci odkazuje zejména na rozhodnutí 34/82 ve věci *Martin Peters Bauunternehmung GmbH v. Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging*. Podobně jako v tomto rozhodnutí, tak i nyní je zdůrazňována autonomnost pojmu „věci týkající se smlouvy“ a potřeba takové interpretace tohoto pojmu, která bude nezávislá na jakémkoliv právním řádu členského státu. Je třeba tento pojem interpretovat autonomně, především s ohledem na samotné cíle celé Úmluvy, kterými je mimo jiné i stanovení jednotných pravidel o pravomoci soudů pro všechny členské státy ES.

I v tomto konkrétním případě leží podstata sporu podle názoru ESD v oblasti smluvních závazků – jedná se především o problematiku otázky, které se vynořily v souvislosti se smlouvou o obchodním zastoupení, jejím vypovězení (které bylo podle jedné ze stran neoprávněné), otázky náhrady škody, které s tímto odstoupením souvisely, a otázky nároku na zaplacení provize, která byla smlouvou o obchodním zastoupení stanovena. Ve své argumentaci odkázal ESD i na článek 10 Římské úmluvy o právu rozhodném pro závazky ze smluv,⁴⁾ který pod písmenem c) hovoří i o následcích porušení smlouvy, včetně určení škody. I proto je jasné, že se v tomto konkrétním případě jedná svou podstatou o závazek smluvní a jeho případné porušení, a nikoliv o závazek kvazideliktů či dokonce deliktů.

Proto ESD rozhodl, že se v tomto konkrétním případě jedná o „věc týkající se smlouvy“, tak jak je obsažena v článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy a belgické soudy jsou podle příslušných ustanovení Úmluvy těmi, které mají daný spor rozhodnout.

Níže uvedené rozhodnutí C-420/97 bylo již uvedeno ve druhé části našeho seriálu, který se týkal judikátů k článku 2. Protože je v něm zásadním způsobem analyzován i článek 5 odst. 1, zopakujeme ho závěrem i na tomto místě.

24. Rozhodnutí C-420/97 Leathertex Divisione Sintetici SpA v. BodeTex BVBA

„V souladu s článkem 5 odst. 1 Úmluvy ze dne 27. září 1968, o pravomoci a uznání a vykonatelnosti soudních rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních, ve znění Úmluvy ze dne 9. října 1978 o přistoupení Dánského království, Irska a Spojeného království Velké Británie a Severního Irska k této Úmluvě, není příslušný celkově rozhodovat o žalobě, která se opírá o dva závazky, jeden a ten samý soud, pokud jeden z těchto závazků je plněn podle kolizních norem státu soudu na území tohoto státu a druhý je plněn v jiném smluvním státě.“

Faktický stav

Zopakujme stručně skutkový stav. Belgická společnost BodeTex byla řadu let obchodním zástupcem italské společnosti Leathertex pro Belgie a Nizozemí. Jako odměnu dostávala 5% provizi. Po marné žádosti o zaplacení provize v roce 1987 považovala společnost BodeTex smlouvu za ukončenou a dopisem ze dne 9. března 1988 formálně oznámila společnosti Leathertex svoji výpověď a požadovala nezaplacenou provizi a odškodnění za výpověď. Společnost Leathertex na tento dopis neodpověděla, a proto následně společnost BodeTex podala žalobu k belgickému soudu. Předmětem žaloby byly dvě samostatné, rovnocenné povinnosti. Za první povinnost poskytnout rozumnou výpovědní lhůtu při ukončení smlouvy o obchodním zastoupení a při jejím porušení zaplatit odškodné a za druhé povinnost zaplatit provizi. Tyto povinnosti měly svá místa plnění v různých

⁴⁾ Č. 64/2006 Sb. m. s.: Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřená k podpisu v Římě dne 19. června 1980.

ných státech. Příklad se dostal až k belgickému soudu – *Hof van Cassatie*, který přerušil řízení a položil ESD následující otázku:

„Má být článek 5 odst. 1 a článek 5 odst. 2 Bruselské úmluvy, ve verzi aplikované na tento případ, vykládán tak, že složený nárok založený na různých závazcích vzešlých z jedné smlouvy může být uplatněn před stejným soudem, přestože podle pravidel o pravomoci soudů státu, ve kterém je řízení zahájeno, musí být jeden ze smluvních závazků, na kterém je založen nárok, splněn v tomto státě a druhý musí být splněn v jiném členském státě Evropského společenství, zohledňujíc přitom fakt, že soud, před kterým bylo řízení zahájeno, rozhoduje na základě nároku uplatněného před ním a že žádný z těchto dvou závazků tvořících předmět nároku není podřízen tomu druhému a že mají rovné postavení?“

ESD zde dospěl k závěru, že pokud se spor týká více povinností z téže smlouvy, kdy žádná z povinností není hlavní vůči ostatním, soud se nemůže držet zásady *accessorium sequitur principale*. Soud zde tak nemá pravomoc projednat celou žalobu založenou na více rovnocenných povinnostech, pokud některá z nich má být splněna v jiném státě. V tomto případě má být povinnost zaplatit odškodnění při výpovědi splněna v Belgii, zatímco závazek k zaplacení provize má být realizován v Itálii.

Termín „věci týkající se smlouvy“ obsažený v článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy je nutno interpretovat nezávisle a v žádném případě nepokrývá situace, kdy ani jedna ze stran dobrovolně nepřevzala vůči druhé straně závazek (kdy tyto dvě strany nejsou vzájemně ve smluvním vztahu). Posilování právní ochrany osob, které byly na území ES založeny, což je samo o sobě jedním z cílů Úmluvy, rovněž vyžaduje stanovení zvláštních pravidel pro určení pravomoci, která se budou lišit od pravidla obecného stanoveného v článku 2 Úmluvy. Dobře informovanému žalovanému tak musí být poskytnuta možnost předvídat možné sudiště do budoucna. Článek 5 odst. 1 Úmluvy nelze vztahovat i na otázky uplatňování vad a nepoužitelnosti zboží pro zamýšlené účely, v případě, že se jedná o vztah mezi konečným kupujícím a výrobcem, který není prodávajícím.

Další rozhodnutí *Frahuil v. Assitalia* bylo uvedeno v souvislosti s problematikou článku 1 odst. 1 (viz první díl seriálu, Právní fórum, č. 2, 2007). Nyní je na místě věnovat se tomuto významnému rozhodnutí Evropského soudního dvora z pohledu článku 5 odst. 1 Úmluvy.

25. Rozhodnutí C-265/02 Frahuil SA v. Assitalia SpA

„Článek 5 odst. 1, termín ‚věci týkající se smlouvy‘ nezahrnuje situace, kdy se věřitel (zde Assitalia), který uhradil celní povinnosti toho, který na něj tuto povinnost postoupil (subrogace – jako záměna věřitelů) domáhá úhrady vynaložených částek po vlastníkovi zboží (zde Frahuil), který neschválil předmětnou záměnu věřitelů, tedy postoupení předmětné povinnosti neautorizoval.“

Faktický stav

Vzhledem k tomu, že jsme v prvním díle uvedli faktický stav poměrně podrobně, připomeneme si zde jen základní fakta. Primárně se jednalo o smluvní vztah mezi francouzskou společností Frahuil a společností Vegetoil. Společnost Vegetoil však převedla povinnosti vůči společnosti Frahuil na jinou společnost, italskou společnost Assitalia (jednalo se o plnění celních povinností za společnost Frahuil). Assitalia svým závazkům vůči svému partnerovi dostala, nicméně Frahuil ji odmítl náhradu za vyplacené clo uhradit, proto se společnost Assitalia obrátila na italský soud. Druhá strana okamžitě namítala nedostatek pravomoci italských soudů, a to s odkazem na článek 2 Bruselské úmluvy (obsahuje základní pravidlo, podle něhož je možno žalovat před soudem určeným podle domicilu žalovaného, tedy v našem případě před soudy francouzskými)

Italský soud (*Corte Suprema di cassazione*) se obrátil na ESD s následujícím dotazem.

„Je možné termín ‚věci týkající se smlouvy‘ obsažený v článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy interpretovat jako zahrnující i takové situace, kdy svůj nárok uplatňuje na základě subrogace nový věřitel oproti dlužníkovi, který smlouvu o postoupení povinností ze starého na nového věřitele neschválil?“

Podle zavedené judikatury ESD je třeba interpretovat pojem „věci týkající se smlouvy“ obsažený v článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy nezávisle, a to zejména ve vztahu k cílům s strukturu samotné Úmluvy. Jasným cílem je jednotná aplikace předmětné Úmluvy ve všech členských státech.⁵⁾

⁵⁾ Podobně rozhodnutí C-26/91 Handte, C-51/97 Réunion européenne, C-334/00 Tacconi nebo rozhodnutí ve věci C-167/00 Henkel. Srovnat lze posun v argumentaci od jednoho z prvních rozhodnutí 12/76 Tessili v. Dunlop.

Z hlediska pravidel pro určení soudu, před kterým bude řízení probíhat, je základní z nich obsaženo v článku 2 Úmluvy (domicil žalovaného). Od tohoto pravidla se lze odchýlit jen v případech, kdy tak sama Úmluva stanoví, kdy žalovaný buď může, nebo musí být žalován před soudy jiného členského státu.

Termín „věci týkající se smlouvy“ nelze vztahovat na situace, kdy chybí dobrovolně převzatý závazek jedné smluvní strany vůči druhé.⁶⁾ V tomto konkrétním případě je jasné, že společnost Frahuil nebyla stranou předmětné smlouvy (subrogace), proto se o „věci týkající se smlouvy“ ve smyslu článku 5 odst. 1 Úmluvy nejedná.

Další z uvedených rozhodnutí se týká termínu „místo plnění předmětného závazku“. I když při transformaci Úmluvy do nařízení došlo k určitému posunu ve znění článku, je toto rozhodnutí stále aktuální v tom, že na rozdíl od termínu „věci týkající se smlouvy“, o kterém jsme hovořili na počátku a kde jde interpretace jednoznačně směrem k interpretaci autonomní, je tomu u „místa plnění předmětného závazku“ jinak. ESD zde zaujal stanovisko ve prospěch interpretace z pohledu národního práva určeného dle kolizních norem fóra. V současnosti jsou rozdíly mírně alespoň na úrovni kolizní, kdy existuje Úmluva o právu rozhodném pro smlouvy (tzv. Řím I).

26. Rozhodnutí 12/76 Industrie Tessili Italiana Como v. Dunlop AG

„Jednotlivé nové členské státy jsou oprávněny vznášet připomínky k interpretaci smluv, které byly na území ES přijaty na základě článku 220 Smlouvy o založení ES (dále jen „SES“) a jejímiž smluvními stranami se rovněž stanou.

Bruselskou úmluvu je třeba interpretovat majíc na mysli její základní principy a cíle, kterých hodlá dosáhnout a ve vztahu k samotné SES. Jednotlivé termíny Úmluvy je třeba interpretovat nezávisle, najít význam společný všem členským státům nebo význam, který má daný termín podle kolizního práva státu fóra. Správného významu jednotlivých termínů se lze dobrat jen, když budeme mít na mysli cíle Úmluvy stanovené mj. i ve článku 220 SES.

Na termín „místo plnění předmětného závazku“ obsažený v článku 5 odst. 1 Úmluvy je potom třeba nahlížet z pozice rozhodného práva, které bylo určeno na základě kolizních norem fóra.“

Faktický stav

Dne 13. února 1976 obdržel Evropský soudní dvůr interpretační dotaz od německého soudu (Oberlandesgericht ve Frankfurtu nad Mohanem) týkající se článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy.

Spor vznikl v souvislosti s dodávkou zboží (lyžařských kombinéz) italskou společností Industrie Tessili Italiana Como (dále jen „Tessili“) německé společnosti Dunlop AG (dále jen „Dunlop“). Zboží bylo vyrobeno v souladu se smlouvou italskou společností a předáno dopravci, kterého vybrala společnost německá. Poté, co bylo zboží dodáno společnosti Dunlop a některé kusy již byly prodány, objevily se stížnosti zákazníků týkající se různých vad lyžařských kombinéz. Společnost Dunlop zjistila, že zboží neodpovídá dohodnuté specifikaci, a obrátila se s nárokem na náhradu škody na příslušný německý soud. Italská společnost však namítala nedostatek pravomoci německých soudů a nutnost správné aplikace článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy.

V této souvislosti se obrátil německý soud s žádostí o interpretaci termínu „místo plnění předmětného závazku“, který je obsažen v článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy. Německý soud položil ESD následující dotaz:

„Jak je třeba interpretovat pojem „místo plnění předmětného závazku“, který obsahuje článek 5 odst. 1 Bruselské úmluvy?“

ESD zdůraznil ve své argumentaci pozici článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy. Jde o tzv. pravomoc alternativní I, kterou je třeba považovat za možnost danou žalobci, a to možnost odchýlit se od obecného kritéria domicilu žalovaného, které je jako tzv. pravomoc obecná obsažena v článku 2 Bruselské úmluvy. Cílem této odchylky od obecného pravidla domicilu žalovaného je nalezení soudu, který bude mít k závazku nejužší vztah ze všech soudů připadajících v daném případě v úvahu.

Níže uvedené je zajímavé mimo jiné v tom, že jej potvrdila i změna textu Bruselské úmluvy na základě třetí – San Sebastianské – přístupové dohody. Do článku 5 odst. 1 byla vložena věta: „Ve věcech týkajících se pracovních smluv je místem plnění místo, kde zaměstnanec obvykle vykonává svou práci, nebo pokud obvykle nevykonává svou práci v jednom státě, zaměstnavatel může být také žalován u soudu místa, kde se nachází

⁶⁾ Viz např. rozhodnutí ESD ve věci C-26/91 Handte.

nebo nacházela provozovna, která zaměstnance přijala do zaměstnání.“ Další vývoj byl následující – v nařízení byla problematika pracovních smluv svěřena speciální úpravě a vyloučena z dosahu článku 5 odst. 1. Tím byla zvláštní povaha individuálních pracovních smluv dále zdůrazněna.

27. Rozhodnutí 266/85 Hassan Shenavai v. Klaus Kreischer

„V případě žaloby založené na závazku podle pracovní smlouvy nebo jiné smlouvy s obdobnými náležitostmi o poskytnutí práce jiné než na základě živnostenského oprávnění, relevantní závazek pro účel stanovení místa plnění ve smyslu článku 5 odst. 1 Úmluvy ze dne 27. září 1968 je závazek, který charakterizuje tuto smlouvu. Situace je však odlišná, pokud žádné takové zvláštnosti dány nejsou tak, jako v případě většiny smluv, kde se uplatňuje obecné pravidlo vyznívajícím tak, že relevantní závazek je ten, na němž je založena žaloba. Ve sporu týkajícím se řízení o náhradu nákladů vynaložených architektem pověřeným přípravou plánů pro obytné domy proto závazkem, který je třeba brát v potaz, je závazek, který tvoří skutečný základ řízení.“

Faktický stav

V tomto sporu žaloval německý architekt Shenavai pana Kreischera, s domicilem v Nizozemsku, u soudu v Německu. Požadoval zaplacení své odměny za přípravu plánů na stavbu tří prázdninových domů poblíž Rockenhausenu v Německu.

Obvodní soud v Rockenhausenu, ke kterému byla žaloba podána, připustil námitku žalovaného, že tento soud není pravomocný, neboť místem plnění náhrady architektovcích nákladů je domicil objednatele; žalovaný měl domicil v Nizozemí, takže nebyly splněny požadované podmínky řízení.

Žalovaný se odvolal k zemskému soudu v Kaiserslauternu, který zaujal stanovisko, že podle německého práva bylo místem plnění architektova kontraktu místo, kde je sídlo jeho kanceláře, a místo, kde měly být domky vystavěny. Tím bylo vyjádřeno pojetí místa plnění jako místa, kde se střetávají všechna plnění závazků ze smlouvy a kde je „ohnisko“ smluvního vztahu jako celku.

Zemský soud se obrátil na ESD s následující otázkou:

„Je pro účely článku 5 odst. 1 Úmluvy ze dne 27. září 1968 o pravomoci a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních místo plnění závazku – v tomto případě nároku na zaplacení nákladů architekta za práci na stavebních plánech – určeno s odkazem na smluvní závazek, který je předmětem soudního řízení (zde tedy dluh splatný podle německého práva v místě domicilu žalovaného), nebo s odkazem na závazek typický pro danou smlouvu a charakterizující smluvní vztah jako celek (v tomto případě místo, kde má architekt svoje sídlo a/nebo místo, kde mají být plánované domky postaveny)?“

ESD znovu připomenul, že základní pravidlo pro určení pravomoci obsahuje článek 2 Úmluvy – tzn. domicil žalovaného. Článek 5 odst. 1 dále stanoví, že ve věcech týkajících se smluv je možné žalovat i „u soudu místa plnění předmětného závazku“. Svoboda výběru místa soudiště v některých případech je dána proto, že určité typy právních vztahů se vyznačují více charakteristickými rysy, a může zde proto existovat úzký vztah mezi daným právním vztahem a jiným soudem, než je soud domicilu žalovaného. Soud dále konstatoval, že smyslem Úmluvy je stanovit mezinárodní pravomoc soudů smluvních států, zajistit uznávání cizích soudních rozhodnutí a stanovit rychlý postup při výkonu rozhodnutí. S těmito cíli vyvstala potřeba vyhnout se situacím, kdy by ve vztahu k jednomu kontraktu mělo pravomoc několik soudů, a proto článek 5 odst. 1 Úmluvy nelze vykládat tak, že by se týkal jakéhokoliv jednotlivého závazku, který z kontraktu plyne.

ESD rozhodl, že pro účely stanovení místa plnění ve významu článku 5 odst. 1 závazek, který se bere v úvahu, je ten, který koresponduje s právem ze smlouvy, na kterém žalobce postavil svou žalobu. V případě, že žalobce uplatňuje právo na náhradu škody nebo usiluje o zrušení smlouvy na základě bezprávného jednání druhé strany, jde stále o závazek, který vyplývá ze smlouvy a jehož nesplnění je základem předmětného nároku. Rozhodující je tedy ta povinnost, která je charakteristická pro smlouvu jako celek (v tomto případě tedy místo, kde má architekt svoje sídlo a/nebo místo, kde mají být postaveny plánované prázdninové domy).

28. Rozhodnutí C-440/97 GIE Groupe Concorde a ostatní v. kapitán plavidla „Suhadiwarno Panjan“ a ostatní

„Podle článku 5 odst. 1 Úmluvy ze dne 27. září 1968 o pravomoci a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních, ve znění Úmluvy ze dne 9. října 1978 o přistoupení Dánského království, Irsko a Spojeného království Velké Británie a Severního Irsko, Úmluvy ze dne 25. října 1982 o přistoupení Řecké republiky, Úmluvy ze dne 26. května 1989 o přistoupení Španělského království a Portugalské republiky, je místo plnění závazku ve významu tohoto ustanovení určeno v souladu s právem rozhodným pro závazek stanoveným dle kolizních norem soudu, který případ rozhoduje.“

„Princip právní jistoty, který je jedním z cílů Úmluvy, vyžaduje zejména takovou interpretaci pravidel o pravomoci (např. článek 5 odst. 1 Úmluvy), aby byla umožněna obvyklá, dobře informovaná obrana žalovaného s tím, že ten může v rozumné míře předvídat, u jakého soudu – mimo soud státu, kde má domicil – bude žalován. Určení místa plnění závazku odkazem na povahu závazkového vztahu a okolnosti celého případu by mohly, jak v současné době stanoví článek 5 odst. 1 Úmluvy, být nedostatečné k vyřešení všech otázek spojených s aplikací tohoto ustanovení. Navíc zde není velké riziko, že se bude lišit právo použité k určení místa plnění v závislosti na tom, soud které země rozhoduje, neboť kolizní normy pro určení práva rozhodného pro závazkové vztahy byly pro většinu členských států sjednoceny Římskou úmluvou ze dne 19. června 1980, o právu použitelném pro závazky ze smluv.“

Faktický stav

V uvedeném případě se jednalo o spor mezi pojišťovnou GIE Groupe Concorde se sídlem v Paříži a sedmi dalšími pojišťovacími společnostmi na straně jedné a kapitánem plavidla Suhadiwarno Panjan, Pro Line Ltd. (dále jen „Pro Line“), která má své sídlo v Hamburku, a čtyřmi dalšími žalovanými na straně druhé, jehož předmětem byla dodávka nákladu lahví vína v kartonech, která byla zničena. Náklad byl převážen na lodi Suhadiwarno Panjan z přístavu Le Havre (Francie) do přístavu Santos (Brazílie). Ihned po vylodění bylo zjištěno, že zboží je poškozené. Pojišťovny zaplatily příjemci náhradu škody (došlo k subrogaci). Následně podaly žalobu k obchodnímu soudu v Le Havre, který ji odmítl s tím, že není pravomocný. Pojišťovny se odvolaly, odvolací soud však rozhodnutí potvrdil na základě toho, že Le Havre není místo, kde měl být závazek z přepravní smlouvy splněn. Příklad se tak dostal až ke kasačnímu soudu, který přerušil řízení a položil ESD tuto otázku:

„Ve smyslu článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy má být místo plnění závazku stanoveno v souladu s právem, kterým se podle kolizních norem státu soudu řídí závazek ze smlouvy, nebo by měly národní soudy jako místo plnění závazkového vztahu určit (s ohledem na povahu závazkového vztahu a okolnosti případu) místo, kde k plnění skutečně došlo nebo mělo dojít bez ohledu na právo, dle jehož kolizních norem se řídí předmětný závazek?“

ESD opakovaně judikoval, že pojem „místo plnění závazku“ musí být interpretován s ohledem na právo, kterým se podle kolizních norem fora řídí závazek. Určení místa plnění s odkazem na povahu závazkového vztahu a okolnosti případu, jak je navrhováno národním soudem, by nebylo dostatečné k vyřešení možných otázek souvisejících s aplikací článku 5 odst. 1 Úmluvy. Některé otázky – např. identifikace závazku tvořícího předmět řízení nebo určení hlavního závazku v situaci, kdy existuje více závazků – by mohly být stěžejně vyřešeny bez použití rozhodného práva.

Je věcí národního zákonodárství, které má na tomto poli výlučnou pravomoc, definovat místo plnění tak, aby byl vzat v úvahu jak zájem na náležitém výkonu spravedlnosti, tak zájem na adekvátní ochraně jednotlivců. Mohlo by to tak být, pokud to dovoluje národní právo. Národní soud pak musí určit místo plnění s odkazem na kritéria navrhovaná předkládajícím soudem – tj. pomocí identifikace závazku, odkazu na povahu závazku a okolnosti případu, a místa, kde věc nebo služba byla nebo měla být poskytnuta.

ESD zde tedy dospěl k závěru, že místo plnění závazku podle článku 5 odst. 1 Úmluvy musí být určeno v souladu s právem rozhodným pro závazek stanoveným na základě kolizních norem soudu, který případ rozhoduje.

Rovněž další z rozhodnutí je obtížně zařaditelné. Týká se jak článku 5 odst. 1, tak věci spotřebitelských. Zde se budeme věnovat jen námi sledovanému článku 5 odst. 1.

29. Rozhodnutí C-96/00 Rudolf Gabriel v. Schlank&Schick

„Pravidla o pravomoci obsažená v Bruselské úmluvě musí být vykládána následovně. Spotřebitel má právo se ve státě svého domicilu obrátit na soud s nárokem na peněžitou náhradu, kterou požaduje po zásilkové společnosti, jež mu přislíbila v dopise jemu adresovaném výhru, pokud si u této společnosti objedná zboží určitého množství. Pokud takto spotřebitel ve státě svého domicilu učinil, ale deklarovanou výhru neobdržel, pak se jedná svou povahou o smlouvu ve smyslu článku 13 odst. 1 písm. c).“

Faktický stav

Podle předložených dokumentů bylo patrné, že šlo o vztah mezi německou zásilkovou společností Schlank&Schick GmbH (tato měla své sídlo v Lindau a jako zásilková společnost působila na území Německa, Rakouska, Francie, Belgie a Švýcarska) a rakouským státním občanem panem Gabrielem. V říjnu 1999 ob-

držel pan Gabriel na svou soukromou adresu a v zalepené obálce několik osobních dopisů, které jej vyzývaly k urychlené reakci na danou nabídku. Pokud si objedná od dané společnosti zboží z příloženého katalogu v minimální hodnotě 200 ATS a dodrží i další uvedené instrukce, pak se stává výhercem částky 49 700 ATS. Pan Gabriel splnil všechny požadavky, které na něj byly v předmětných dopisech kladené, a rovněž si objednal podle katalogu zboží za více jak 200 ATS. Společnost Schlank&Schick následně objednané zboží doručila, deklarovanou výhru ovšem nikoliv. Pan Gabriel se proto obrátil na rakouský soud *Oberster Gerichtshof* a argumentoval rakouským zákonem na ochranu spotřebitele.

Nicméně rakouský soud řízení přerušil a obrátil se na ESD s následujícím dotazem:

„Lze pro aplikaci Bruselské úmluvy považovat § 5 rakouského zákona na ochranu spotřebitele, který opravňuje spotřebitele v situacích, jako je ta shora popsaná, podat žalobu, kterou uplatňuje nárok na deklarovanou výhru, jež mu nebyla vyplacena, považovat za situaci, která je pokryta článkem 5 odst. 1 Bruselské úmluvy (jde tedy o „věc týkající se smlouvy“), článkem 5 odst. 3 (otázka kvazideliktů) nebo článkem 13 Bruselské úmluvy (otázka smluv spotřebitelských)?“

Lze tak vlastně hovořit o vzájemných vztazích mezi jednotlivými pravidly pro určení pravomoci v Bruselské úmluvě, konkrétně mezi článkem 5 odst. 1, článkem 5 odst. 3 a článkem 13. Je tak třeba rozhodnout o povaze popsaného vztahu.

Článek 13 Bruselské úmluvy lze charakterizovat ESD jako *lex specialis* ve vztahu k článku 5 odst. 1. Článek 5 odst. 3 Bruselské úmluvy má pak zcela specifické postavení – jde o otázku odpovědnosti tzv. mimo-smluvní, tedy pokrývá situace, které naopak nespádají pod článek 5 odst. 1 Úmluvy. Koncepte obsažená v článku 13 je zcela nezávislá⁷⁾ a slouží primárně k ochraně slabší strany ve smluvním vztahu, jíž spotřebitel bezpochyby je. Článek 13 lze aplikovat pouze na situace, kdy osoba označená jako spotřebitel uzavře smlouvu, která jde mimo její profesi či obchod.

Jak je patrné z výše uvedeno, argumentace ESD se zaměřila zejména na vymezení aplikace článku 13 Bruselské úmluvy – jedná se o tzv. pravomoc ve spotřebitelských smlouvách (pravomoc speciální), které bude věnován některý z následujících článků. Odkazuje na Zprávu Petera Schlossera k Bruselské úmluvě i na Zprávu Giuliano – Lagardovu,⁸⁾ která doprovází Úmluvu o právu rozhodném pro závazky ze smluv. Obě se totiž staví k definování spotřebitelské smlouvy stejně. Aby se mohlo jednat o smlouvu tzv. spotřebitelskou, musí být splněny další dva předpoklady (veškeré formy reklamy jsou prezentovány ve státě spotřebitelova domicilu a spotřebitel rovněž v tomto státě učiní veškeré nezbytné kroky z jeho strany k uzavření smlouvy). A tak i v tomto případě ESD konstatoval, že výše uvedené podmínky jsou splněny. Aby se ESD vyhnul situacím, kdy k řešení téhož sporu bude povoláno více soudů členských států,⁹⁾ jednoznačně konstatoval, že v případech, jako je právě tento jemu předložený, není nadále třeba zkoumat pravidlo o pravomoci obsažené v článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy (tzv. alternativa I), pokud tento případ zcela a bez výjimky spadá pod rozsah takového pravidla o pravomoci, jež označujeme jako speciální (viz např. dnešní článek 15 nařízení Brusel I). Proto dal za pravdu panu Gabrielovi a konstatoval, že má plné právo hájit svá práva jako spotřebitel ve státě určeném podle jeho domicilu.

30. Rozhodnutí C-334/00 Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v. Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)

„V případech, jako je tento, který lze primárně charakterizovat nedostatkem dobrovolně převzatých závazků jednou stranou vůči druhé straně ve fázi sjednávání smlouvy, se (v případě, kdy byly porušeny právní normy ukládající smluvním stranám jednat v dobré víře, a nikoliv v rozporu s dobrými mravy) jedná o „věci týkající se protiprávního jednání (delikty) nebo jednání, které je tomuto postaveno naroveň (kvazidelikt)“, tak jak jsou konstruovány v článku 5 odst. 3 Bruselské úmluvy.“

Faktický stav

Dne 11. září 2000 byla Evropskému soudnímu dvoru předložena žádost o interpretaci článků 5 odst. 1 a 5 odst. 3 Bruselské úmluvy. Sporné otázky vyvstaly v souvislosti se sporem mezi italskou společností Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA (dále jen „Tacconi“) a německou společností Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS) (dále jen „Wagner“). Celý spor se týkal tzv. před-smluvní odpovědnosti, kdy se podle názoru společnosti Tacconi německá společnost chovala při vyjednávání smlouvy v rozporu s dobrými mravy, a nikoliv v dobré víře (původně totiž přislíbila uzavřít smlouvu a v návaznosti na toto se italská společnost roz-

⁷⁾ Viz rozhodnutí ESD 150/77 Bertrand, C-89/91 Shearson Lehman Hutton, C-269/95 Benincasa nebo rozhodnutí C-99/96 Mietz.

⁸⁾ Giuliano Lagardova Zpráva [citováno 10. 3. 2007]. Dostupná z: www.rome-convention.org.

⁹⁾ Viz například rozhodnutí ESD C-256/00 Besix apod.

hodla sjednat se třetí společností smlouvu leasingovou, poté ale německá společnost smlouvu odmítla uzavřít). Proto se italská společnost obrátila na italské soudy s nárokem na náhradu škody (3 mld. ITL). Německá strana hned namítala nedostatek pravomoci italských soudů a apelovala na potřebu aplikace článku 5 odst. 1 Bruselské úmluvy. Vznikly problematické otázky v souvislosti s možností aplikace článku 5 odst. 1 Úmluvy na otázku předsmulvni odpovědnosti, tedy na situaci, kdy ještě žádná smlouva ve skutečnosti neexistuje.

Proto se italský soud (*Corte Suprema di cassazione*) rozhodl řízení přerušit a obrátit se na ESD s následujícími otázkami.

„Spadá otázka předsmulvni odpovědnosti pod článek 5 odst. 3 Bruselské úmluvy (delikty, kvazidelikt)?

Pokud ne, jedná se o ‚věc týkající se smlouvy‘ podle článku 5 odst. 1 Úmluvy?

Pokud i odpověď na předchozí otázku je negativní, je jediným použitelným kritériem kritérium obecně obsažené v článku 2 Úmluvy (domicil žalovaného)?“

Společnost Tacconi odkazovala ve své argumentaci zejména na předchozí rozhodnutí ESD,¹⁰⁾ ve kterých tento soud konstatoval, že pokud se jedná o nedostatek dobrovolně převzatého závazku jedné ze stran, pak se může jednat pouze o situace deliktů či kvazideliktů (článek 5 odst. 3 Úmluvy), a nikoliv „věci týkající se smlouvy“ (článek 5 odst. 1 Úmluvy).

Základem argumentace společnosti Wagner pak byl fakt, že se v případě předsmulvni odpovědnosti a odpovědnosti za delikt či kvazidelikt jedná o dva různé typy odpovědnosti. Zatímco odpovědnost uvedená na druhém místě působí řekněme generálně vůči všem, kteří poruší povinnosti stanovené právní normou, pak odpovědnost předsmulvni vyžaduje existenci další podmínky: úzkého vztahu mezi dvěma subjekty, které směřovaly k uzavření smlouvy.

ESD samotný zdůraznil nezávislost článků 5 odst. 1 a 5 odst. 3 Úmluvy, které musí být primárně interpretovány zcela nezávisle jak na sobě samotných, tak i na jakémkoliv právním řádu členského státu. Navíc odkazuje na koncepci deliktů a kvazideliktů (článek 5 odst. 3 Úmluvy), která se žádným způsobem neváže na smlouvu samotnou.¹¹⁾ Ani článek 5 odst. 1 Úmluvy nezahrnuje smlouvy, které mají být teprve sjednány. Samotný ESD rovněž poukázal na starší judikaturu,¹²⁾ ve které odmítá aplikaci článku 5 odst. 1 Úmluvy, pokud se nejedná o dobrovolně převzatý závazek stran.

Z hlediska skutkových okolností daného případu ESD konstatoval, že se v žádném případě nemůže jednat o věc tzv. smluvní, v úvahu tak přichází pouze aplikace článku 5 odst. 3 Úmluvy.

III. Závěr

Vedle zde uvedených a analyzovaných rozhodnutí je nutné připomenout i další, které se dotýkají článku 5 odst. 1 a které jsme rozebrali v předchozích dílech v jiných souvislostech. Konkrétně se jedná o rozhodnutí C-26/91 *Jakob Handte & Co. GmbH v. TMCS* analyzované v minulém díle seriálu. Toto rozhodnutí potvrdilo autonomní interpretaci termínu „věci týkající se smlouvy“. Dalším rozhodnutím bylo C-51/97 *Réunion européenne SA and Others v. Spliethoff's Bevrachtingskantoor BV and the Master of the Vessel Alblasgracht V002*, které se týkalo aplikace článku 2, 5 odst. 1 a 5 odst. 3.

Naopak u jiných rozhodnutí, která souvisela s článkem 5 odst. 1, jsme uznali, že bude vhodné je analyzovat v souvislosti s jinými ustanoveními, kterých se také týkají. Jako příklad lze uvést rozhodnutí 56/79 *Zelger v. Salintri*, kde byla předmětem výroku vazba doložky o určení místa plnění a prorogační dohody. Otázka určení místa plnění závazku byla v námi sledovaných případech určena dle kolizních norem fóra. Z poněkud jiného pohledu – odkazem na hmotněprávní úpravu – bylo stejné schéma řešení opakováno v rozhodnutí C-288/92 *Custom Made v. Stawa*.

Význam analýzy pro založení pravomoci soudu členského státu dle článku 5 odst. 1 je mimořádný právě tím, že lze předpokládat využití možností daných odstavcem 1 v oblasti mezinárodní směny zboží či služeb. Straně žalující umožňuje za určitých podmínek úvahu, zda využije určitých výhod podání žaloby v místě domicilu žalovaného (tuzemské rozhodnutí, bez nutnosti realizace procedury uznání a prohlášení vykonatelnosti), nebo naopak podání žaloby v místě plnění (nesporně snadnější vedení sporu v místě jeho domicilu). Tento jev „*fora shopping*“ je částí doktríny kritizovaný, částí je naopak vítán jako nastolení více možností pro „informovaného“ žalujícího. Při všech úvahách, které jsme uvedly či které vyplynuly z rozhodnutí, je však třeba mít stále na mysli začlenění odstavce 1 v článku 5 a základní vztah vůči článku 2 – článek 5 je výjimkou vůči článku 2. To potvrzuje řada rozhodnutí již uveřejněných, příp. které budou v těchto souvislostech uvedeny (např. rozhodnutí ESD ve věcech 189/87 *Kalfelis v. Schroder*).

¹⁰⁾ Rozhodnutí ESD ve věcech 189/87 *Kalfelis*, C-261/90 *Reichert a Kockler* nebo C-26/91 *Handte*.

¹¹⁾ Viz např. rozhodnutí ESD ve věci C-51/97 *Réunion Européenne* a ostatní.

¹²⁾ Viz opět rozhodnutí *Handte a Réunion*.